Plt. 4
Peti. 121

Tjarijos Wiwitan Radja^{2} di poelo Djawa.

Bismillah-hirrachman-nirrachim.

I Poepoeh Dangdanggoela.

1. Nabi Adam eta goeroe djisim,
djeung garwana ngaran Baboe-hawa,
wiwitan djalma sakabéh,
keur méméh éta toeroen,
ti sawarga teu aja hidji,
roepa noe ngaran djalma,
di doenja téh soewoeng,
barang ĕnggeus toeroen Adam,
djeung garwana boga saoer rék papanggih,
pĕrang di pagoelingan.

2. Poeloej tjampoeh Adam onggal peuting,
djeung garwana anoe ngaran Hawa,
seug reuneuh beuteungna gĕdé,
gantjangna noe mangoen-tjatoer,
seug ngadjoeroe sakalina lahir,
babarna doewa²,
djeung rĕmĕn ngadjoeroe,
ditjarita dina kitab,
réjana téh éta opat-poeloeh kali,
kaĕtang meunangna poetra.

3. Opat-poeloeh poetrana lalaki,
poetra istri kabéh katjarita,
teu saroewa réjana téh,
ngan aja tiloe-poeloeh,
djeung salapan poendjoelna deui,
djadina meunang djoemblah,
kabéh toedjoeh-poeloeh,
reudjeung poendjoelna salapan,
poetra² pamegĕt sarta noe istri,
sadaja sami oeninga.

4. Toeloej nabi Adam seug badami,
djeung garwana: „koemaha ajeuna,"
„baroedak ĕnggeus galĕdĕ,"
„oelah mangkana teu oeroes,"
„tjing pikiran koe manĕh njai,"
„hajoe orang patjang²,"
„kawin pada doeloer,"
„tapi koedoe silang-sĕkar,"
„lalakina noe goréng meunang noe geulis!"
Baboe-hawa kĕnteu rĕmpag:

5. „Lamoen kitoe panoehoen sim koering,"
„ari boedak istri hadé roepa,"
„koedoe meunang anoe kasĕp,"
„ambrihna djadi loeloes!"
Toeloej nabi Adam teh marah,
bĕndoe kabina²:
„soegan manĕh boeroeng,"
„lamoenna kitoe pĕtana,"
„beunang ogé disĕboetkeun koerang adil,"
„djalma taja ĕlmoena."

6. „Ajeuna mah manĕh oelah mikir,"
„manĕh tĕjā arina ditanja,"
„matak baé sĕbĕl haté,"
„oelah rék miloe²,"
„kadjeun teuing sakarĕp aing!"
Toeloej Adam teh popojan,
kabĕh pada koempoel:
„ajeuna teh karĕp bapa,"
„maranĕh teh ajeuna koedoe karawin,"
„tapi pikarĕpeun bapa."

7. Ngaritakeun anoe lima kali,
noe ti heula keur waktoena babar,
eta djadi opat djodo,
noe hidji teu ditjatoer,

rih teu aja djodona deui,
mangkeina katjarita,
aiina geus toetoeg,
njaritakeun anae opat,
parinahna noe opat sahidji²,
masing² tĕmpatna.

8. Noe sakoerĕn di tĕngahing langit,
anoe ngaran éta Ki Ardjoena,
ajeuna nae katjarijos,
aja sakoerĕn daeloer,
dipĕrnahkeun handapeun boemi,
noe ngaran Ki Djapala,
sakoerĕn ditjatoer,
dipĕrnahkeun tĕngah doenja,
pang-ajana ajeuna ĭnggonna tjitjing,
noe ngaran Madaäla.

9. Njarijoskeun noe sakoerĕn deui,
noe mĕrĕnah di Mĕdang-kamaelan,
didinja nagara gĕdé,
paelo arah karaehoen,
kakasihna Ki Koesasakti,
ajeuna teh katjarita,
noe ngaran Djagadae,
lalaki nae hidji tija,
noe teu aja djodona ditjatoer deui,
djaga antĕro doenja.

10. Nae tilao-paelaeh éta lima kali,
Babae-hawa tetkalana babar,
tilao-paelaeh-lima djado,
ari anae mangka kitae,
sabab éta djadi paranti,
aiina babar daewa,
sakali ngadjĕerae,
teu aja pisan owahna,

ngan sakali anoe didjaroekeun hidji,
njă Ki Djagadoe téjă.

11. Anoe toedjoeh-poeloeh-dlapan tadi,
djadi bibit diantero doenja,
anggal naesa aenggal poelo,
samawonna malajoe,
Arab, Soenda, Djawa djeung Toerki,
samawonna Afrika,
Amerika paegaeh,
Palembang, Sambas, Malaka,
Poelo Pinang, Djeddah, Bali, Mĕnado, Boegis,
Riouw djeung naesa Tjina.

12. Réjă pisan noe teu těrang deui,
ngan sakitoe noe kaingĕt téjă,
langkoeng réjă noe teu njaho,
dikintĕn ajă sarĕwoe,
tikĕl tinoe prantos kapanggih,
ajeuna oerang tanda,
heula ngan sakitoe,
malah poetra² Adam,
teu ditoetoer ngaranna sahidji²,
ajă dina sĕdjĕn kitab.

II. Poepoeh Asmarandana

13. Tjeu ditjarijos deui,
Ratoe Galoeh ditjarita,
kĕrsana rék ngalalakon,
ngĕrsakeun njijeun nagara,
ngaran poerwa tjarita,
di Lakbok anoe didjegdjaeg,
ngandih noe ngaran Karasa.

14. Nerasa paetrana nabi,
ita naetaerkeun ka wajang,
wajang keur teu tararimbong,
waetaena djadi silaeman,
teu timbong kae manoesa,
nae matak naesa Djawa saewaeng,
taja nae bisa ngeusian.

15. Ratae Galaeh inggeus linggih,
djadi Ratae naesa Djawa,
wajang taeloej éléh kabéh,
teu aja katjaritana,
nagara langkaeng maelia,
régrég pageuh kamo nimnae,
saperti nagara éta.

16. Réja deui anae ngiring,
ti paelo² nae lijan,
kaja radja² sédjén,
anae sedja kaemawaela,
hajang naeait pohara,
sabab éta Ratae Galaeh,
saktina kabina²;—

17. Katjarijos tanah Mêsir,
keur waktae djaman harita,
Radjana téh nabi Enoch,
njakitae Radja kawasa,
naon nae djadi pangêrsa,
geus tinangtae baé kaboel,
kae kêrsa nae Allaha-maelija.

18. Djadi réja anae ngiring,
ngalampahkeun saréatna,
tina naesa² sédjén,
sakaemaha parintahna,
geus tangtae dipilampah,

kae sakoer anoe geus taloek,
ngalampahkeun saréatna.

19. Aja anoe hénteu ngiring,
ngalampahkeun agamana,
saréatna nabi Enoch,
njaéta Ratoe paesaka,
reudjeung sabalad-baladna,
kabéh teu aja nae anoet,
éta pirang-pirang radja.

20. Nabi Enoch inggeus ngarti,
réhna pirang-pirang radja,
saemawonna sieljeu paelo,
nae teu anoet ka audjeunna,
ngalampahkeun saréatna,
seug nabi Enoch noenaehoen,
ninĕda ka Goesti-Allah:

21. „Ja Allahoe, ja Rabbi,"
„Goesti Allah noe kawasa,"
„pangéran alam sakabéh,"
„abdi nĕda ditoeloengan,"
„sakĕrsa Goesti-Allah,"
„sadaja anoe teu noeroet,"
„moegi diparin hoekoeman!"

22. Aja sawara ti langit:
„Enoch oelah djadi maras,"
„pĕrkara paménta manéh,"
„tangtae kami téh noeloengan,"
„tapina kaedae sadija,"
„darija rék didjijeun laoet,"
„manéh njadijakeun kapal!"

23. Sadija kapal geus rapih,
ladjĕng mantjat sabaladna,

radja" koempoel kabéh,
soemawonna poetra garwa,
miwah para-santana,
Papatih, Djaksa, Panghoeloe,
kabéh taja noe kaliwat.

24. Toeloej katjarita deui,
lampahna Ratoe poesaka,
doemadakan bae kagét,
taja anoe ngabédjaän,
jen aték dirëndëm doenja,
sakëdap geus njipta gamoeng,
loehoerna kabina-bina.

25. Baladna kabéh dikërid,
hënteu aja anoe tinggal,
radja" koempoel kabéh,
soemawonna poetra garwa,
miwah para santana,
Papatih, Djaksa, Panghoeloe,
sadaja pada narandjak.

26. Geus nandjak sakabéh mantri,
Boepati, rangga, Arija,
dëmang djeung ngabéhi kabéh,
loerah, bëkël, panakawan,
gamëlan djeung panajagan,
angot ngaraning paboeroe,
koedana digaritikan.

27. Loempat barina digitik,
koeda loempat gantjang pisan,
kasoesoel koe tjai gëdé,
teu tolih pangawoelaän,
soengoetna hahaokan:
„kajoe batoer boerae","
„djoeragan mah meureun gantjang!"

28. Gantjang kërsaning Jang widi,
doenja geus djadi sagara,
goenoeng² éta kabéh,
teu aja noe katingalan,
ngan kari goenoeng Padang,
djeung éta goenoeng Galoenggoeng,
anoe masih katingalan.

29. Nèdëngna lilana tjai,
itoeng peuting djeung beurangna,
meunang opat-poeloeh powé,
kakara tjai téh saät,
seug taroeroen kabéh djalma,
balad² na sang Ratoe,
pada narèjang imahna.

30. Kabéh djalma ménak koering,
datangna ti pamoeboesan,
pada ting haroelëng baé,
nëndjo paënggonannana,
hënteu beunang diasoepan,
tjai masih kénéh pinoeh,
hariring Ratoe nimbalan:

31. „Eh ajeuna kai Patih,"
„ki Panghoeloe djeung ki Djaksa,"
„mantri, Boepati sakabéh,"
„soemawonna ménak²,"
„widak djeung pamidji pisan,"
„oelah dipaké ngadjëntoel,"
„anggoer aerang téh néjangan!"

32. „Ieu mah oelah dipikir,"
„pikeun anak-paetoe aerang,"
„djeung nagara ënggeus kalat,"
„seug ajeuna aerang baedal,"
„darangdan sadajana!"

Bupati, Djaksa, Panghulu,
kaing rendjung minak².

22. Bandal ka pakuwon Patih,
Ratu nipitah didinja,
sering kalab² kabeh,
tur ditjatur di djalana,
ajana unggon dangkap,
ka pakuwon nu didjugdjug,
ngaran kiduleun Badjing Lopang.

23. Geus pinuh ka pipir²,
di buruan geus balatak,
taja djalma teu galabi,
barampuh mako kaang,
kawon rusuh samasana,
sanak unggel kiduleun ngaran,
ku loba-lobaning djalma.

24. Tanda kanda para mantri,
Bupati saring sataja,
para panggawa sakabeh,
manangkaran sabalakna,
Patih, Dimang rendjung djaksa,
sumahan kawan di Gunung,
ajana saha tjinta.

III Pupuh Kinanti

1. Kaing sang Ratu ngawur:
„ah ajana radin Patih,"
„gancan lumpang nagijangan,"
„djang kabeh mantri, bupati,"
„kawa² djang bawahan,"
„pana² maing nanggih!"

37. „Kijangan raepana batae,"
„pandjang, raebakna, pasagi,"
„batae nae bodas raepana,"
„dimana baé nja manggih,"
„didinja pikeun nagara,"
„keur tjanta anae gaib!"

38. Toelaej Patih sendjak hatoer:
„kampaeng pangandika goesti!"
„Enja Patih geura leumpang!"
„njëmbah bari hatoer, pamit,
diiring kae para-ménak,
toemënggaeng djeung para-mantri.

39. Kijai Patih goera-girae,
gëbag-gëbig bari miring,
angkat bari papajaengan,
baranang pajaengna mantri,
masing² séséretna,
wantae pada boga apti,

40. Arina bidjil ti leumbaer,
mapaj lëbak mipir pasir,
ngaliwat ki balangantra,
di Tjimaentaer mëntas deui,
mipir ka Karang-kamaeljan,
taelaej mapaj ka béh hilir.

41. Datangna ka podjok kidael,
taelaej batae téh kapanggih,
dina lëbak patimoean,
Tjimaentaer djadi sahidji,
dirijaeng kae saréreja,
barina pating këtjëwis:

42. „Ajeuna geus meunang lakae,"
„hajae bataer oerang balik,"

„hatoeran ka kangdjëng Radja,"
„réhing ajeuna geus manggih,"
„koemaha nae djadi kërsa,"
„kae oerang kaedoe diiring!"

43. Di djalanna teu ditjatoer,
ajeuna ënggeus saroemping,
geus marëk ka kangdjëng Radja,
oendjoekkan batoe kapanggih,
koemaha nae djadi kërsa,
abdi" sëdja ngiring.

44. Hanjing sang Ratoe njaoer:
„saekoer ari geus kapanggih,"
„isoek poewé Sënén boedal,"
„sakabéh mantri, boepati,"
„toemënggoeng, arija, dëmang,"
„rangga djeung nae djadi opsir!"

45. „Oelah ngarijakeun lakoe,"
„bareng djeung barang sakali,"
„istri poetra oelah tinggal,"
„sawarëh taroempak djoli,"
„reudjeung taroempak djampana,"
„gawana para - boepati!"

46. Broel boedal djiga siraroe,
dampal - saekoe djëg titinggi,
leumpang djiga araj meuntas,
réja anoe malang gigir,
bawaning heurin di djalan,
pakatrëk toembak djeung bëdil.

47. Geus nëpi ka nae didjoegdjoeg,
tata" mabad eurih,
ënggeus leungit tatakrama,
minak pabaoer djeung kaeung,

gantjangna noe tjatjarita,
njijeun nagara geus djadi.

48. Disiboetna Bodjong-galoeh,
nagara aloes teh teuing,
disisina pagĕr bata,
sarta ka kĕpoeng kae tjai,
keur Ratoe di Bodjong-lopang,
goenoeng roegroeg baroek-barik.

49. Dipanah koe gĕlap sëwoe,
bataena pating salĕwir,
ragragan ka poelo lian,
nae ragrag didijeu deui,
djadi sagala pacsaka,
marga tina goenoeng tadi.

50. Goenoeng saméméhna roegroeg,
aja anoe katingali,
katingalan roepa tjahja,
ngagĕbjoer gĕdé teh teuing,
ninggang ka lĕbah nagara,
kitoe anoe katingali.

51. Tjahja disĕboet koe Ratoe,
ngaranna teh tjahja „hadi;"
pangéran noe leuwih moeljà,
leuwih ahéng noe ningali,
réja pisan anoe héran,
saoemoer kakara manggih.

52. Ajeuna Ratoe ditjatoer,
keur meudjeuhna soegih moekti,
garwana aja salapan,
noe toedjoeh éta ipĕri,
malah disĕboet ngaranna,
diwintjik sahidji².

53. Mimitina nae disèbaet,
sang Maradja-bawa njai,
tidinja kagaengan paetra,
sahidji sarta lalaki,
kakasih Ki Djikah-larang,
di Roban èinggonna tjalik.

54. Hidji deui garwa Ratae,
sang Dèwi Maradja-niti,
poetrana poen Sangong-larang,
di Toendjangbang baga baemi,
tilae Maradja-traesbawa,
paetrana Ki Daringiwangi,

55. Paetra nae ngaran Kaejaepaek,
iboena tèh nji Tjamaeris,
imahna di Gaeha-aepas,
didinja èinggon maranti,
tara aendaer ti tèmpatna,
mataeh didinja maranti.

56. Nae kalima garwa Ratae,
Maradja-wisak kakasih,
paetrana Ki Gipang-larang,
di Lakbok kagaengan baemi,
Adji-Lèinggang-Tiraes-rasa,
paetrana ngaran Ki Daelik.

57. Di Santjang arina mataeh,
ibae tèrè hidji deui,
sang Ramana-sakti-katjap,
paetrana ngaran Ki Luwik,
nae di Gaeha Padjadjaran,
èta paetra ti ipèri.

58. Katjap deui garwa Ratae,
èta anae daewa deui,

anoe ti bangsa manoesa,
sang Radja Komala-sari,
tidinja kagaengan poetra,
Harijang-banga Boepati.

59. Hidji deui garwa Ratoe,
kakasih Pramana-Sakti,
tidinja kagaengan poetra,
Sangijang-Maradja-sakti,
geus toetoeg tjarita poetra,
njarijoskeun sanès deui.

IV Poepoeh Pangkoer.

60. Ajeuna nae katjarita,
di nagara eukeuring saraewa djadi,
nae disèbaet Badjong-galaeh,
teu aja kakaerangan,
nanging èta ajeuna tèh kangdjeng Ratoe,
aja manah badé angkat,
koer badami reudjeung Patih,

61. Taelaej njaoer ka ki Bondan:
„èh ki Bondan kae manèh aing tèh ganti,"
„kami rèk naelaejkeun lakae!"
seug Ratoe ladjeng ngasta,
lelèpènna satja laedira ditjabaet,
dilaän tina tanganna,
kae ki Bondan geus ditampi.

62. Ladjeng dianggo kae Bondan,
ari sanggeus ki Bondan tèh nganggo tjintjin,
raepana djèg warni ratoe,
hènteu aja bèdana,
sagalana tingkah polah lampah-lakae,
aetjap, lèngkah, tata-polah,

taja noe giséh saeutik.

63. Ratoe leungit teu karoehan,
ditoe dari ngaran Bondan ënggeus leungit,
kabéh djalma njëbaet Ratoe,
pangrasa teu kapalingan,
poetra-garwa kabéh ogé kasalirae,
taja djalma noe aeninga,
ngan Bondan baé pribadi.

64. Éta Ratoe kërsa njandak,
hidji istri anakna ëmpoe Andjali,
anoe ngaran njai Oedjaeng,
nji Oedjaeng Sëkar Djingga,
saënggeusna Ratoe njandak njai Oedjaeng,
nagri kataradjang raeksak,
langkaeng réja anoe gëring.

65. Pantës éta rada panas,
diné éta pirang² anoe gëring,
senggal powé teu kaitoeng,
sabab kae teua réjana,
anoe paéh, noe sakarat, ongkoh ngaebaeu,
pasaran hënteu kabilang,
geus beureum baé di pasir.

66. Ratoe gantjang seug nimbalan:
„manéh Patih ajeuna teh geura indit,"
„ngaronda ka lëmbaeu²,"
„saegan aja noe kaliwat,"
„di djro désa atawa di djëro lëmbaeu,"
„noe teu keuna kae sasalad,"
„saekaeu Patih lamoen manggih!"

67. Kijai Patih tjëdok njëmbah:
„naehoen gaesti djisiin abdi hataeu pamit,"
„njaehaen pangéstae djëng Ratoe!"

„Éh Patih masing ijatna!"
taeloej leumpang Patih djeung sabataeṛ,
para-amtenar sadaja,
lèbé reudjeung djaeraetaeli.

68. Mapaj ka aenggal nagara,
tĕpis-wiring, paminggir para-boepati,
taeloej ka kaewae Tjibaeugaer,
arina datang kadinja,
ningalian ka aenggal imah teu nimae,
teu aja anae moerijang,
Ki Patih ngahaeleng tjitjing.

69. Seug mariksa ka kaewaena:
„paman laerah kami bĕt heran teh teuing,"
„nja kaemaha nja panĕmae,"
„mana salamĕt sarangan,"
„kami ngidĕr teu ngadingi gĕrang-gĕraeng,"
„aki kaemaha doiwana?"
„tjing kami bèré mangarti!"

70. Kaewae Tjibaeugaer hataeraeo:
„noen djaeragan, aepami hojong tingali,"
„kawit abdi teh taetaelaep,"
„hĕnteu mĕndak ṛ atjan,"
„boroampar kĕnging raepi hidji manaek,"
„ladjĕng mĕndak ganggarangan,"
„diaedag laeumpat ka pasir."

71. „Seug kae abdi diboroan,"
„ladjĕng laempat ganggarangan teh kae tarik,"
„dibaerae laempat ka Gaenaeng,"
„didinja mĕndak adjar,"
„seug ngalahir adjar teh: „aelah diganggae,"
„ita ingon ṛ aeraeng!"
sinaring lahirna deui:

72. „Manéh téh sing mangka ijatna,"
„tangtoe djaga kadatangan kae panjakit,"
„sanagara méh rék toempoes,!"
ladjeng abdi téh hatoeran:
„tjing kaemaha kaering hajang oelah kitoe,"
„sabatoer kaering sadaja,"
„njaehaenkeun oelah katêpi."

73. „Panjakit mangkana njingkah,"
„oelah kaengsi dongkap ka lêmboer sim kaering!"
geus kitoe adjar téh njaoer:
„hadé manéh dibéréan,"
„ijeu tiktêk beuweung taelaej sêmboer°,"
„kabéh ka opat madahab,"
„reudjeung ka langit ka boemi!"

74. „Éta sakitoe djaeragan,"
„keur paeweuna salamêt sadésa abdi!"
Ki Patih tjingkat ngadangoe,
pioendjaekna aki téjo,
aki-kaewae Tjibaengaer hataeran kitoe,
Patih ladjeng enggal maelang,
rik hataer ka kangdjeng Gaesti.

75. Teu ditjâtoer didjalanna,
raden Patih eukeur ngadeuheus ka Gaesti,
sarta bari hatoer gaegaep:
„sim abdi enggeus mêndak,"
„hidji désa lêmboer ki-kaewae Tjibaengaer,"
„salamêt tina sasalad,"
„taja hidji anae gêring!"

76. Sang Radja ladjeng ngandika:
„ita naon sababna rahaden Patih?"
Ki Patih seug oendjaek hataer,
pihataerna ka sang Radja,
diaendjaekeun, sapihataer kaewae-Tjibaengaer,

Ratoe ngaréndjag manahna,
ka adjar bëndoe téh teuing.

77. „Patih manéh geura leumpang,"
„mawa batoer bopati djeung para-mantri,"
„ngadjaugdjaug ka éta gaenaeng,"
„adjar téh koe manéh ogaw,"
„sing kabawa iringkeun koe bataer°,!"
gantjengna ki Patih mangkat,
bareng reudjeung para-mantri.

78. Geus dongkap ka gaenaeng padang,
taeloej tjalik djeung adjar geus papanggih:
„adjar sampéjan disaoer,"
„koe Ratoe kaedae gantjang,"
pihataena ki adjar téh: „ngan sakitae,"
„saemangga ngiring pangërsa,"
„nanging nijat djisim-abdi."

79. „Rék njanggakeun beubuenangan,"
„raepi dodol, bawang djeung këmbang saroni,"
„këmbang malati satjaengtjaeng,"
„koneng-tëmën sarémpang,"
„reudjeung gëtih-reunden, asalna ti gaenaeng!"
taeloej mijang saréréja,
ngagaueh sara noe ngiring.

80. Teu ditjataer panganggona,
da geus ngarti sapanganggo baepati,
sapërti ajeuna kitae,
moal aja bédana,
taenda heula ajeuna anae laemakao,
Ratae këna njijeun gagat,
ngadangdanan hidji sëlir.

81. Dangdanna di paepaengkoeran,
geus ngagëdër gëntrana para-njai,

sapedi nji radin Adjar,
pamandjangna ngagakgak,
rang ngarelok ilik tarikah sandjung batur,
teja mana kataradjangan,
murah anak kasih.

62. Adjar andjang ilikan djongga,
didongkarani bantengna nahi kawali;
djika anak rumeuh ngamplar,
ditandak ka pajaman,
dibandingkeun Tjatikna dimbal ka Ratu,
hatjap adjar Patih datang,
geus aja pajaman Gusti.

63. Radjang adjar tik katuran:
„djuin abdi ngahaturkeun pangabakti;"
„ita raspina sakitar!"
hadjang Ratu ngaitan:
„ita naon goning kawas rupa daun?"
pok ku adjar tik katuran:
„rumdan asal ti nu ngiring!"

64. „Panon kitu nah pitana,"
„manik adjar mini sirudan ka aing!"
Ratu kuki tambah kindar,
„manik adjar kawasa,"
„djing sang tukari ari manghina ngadjaraa;"
„jen pamadjikan anang,"
„midal paningal tah iatu?"

65. Ratu ngandika ka adjar:
„jen kasakit ku manik tik kandaa lungit;"
„manik anak njipun ketas!"
adjar kintun kasima,
ku manfaat pada djalma njipun kitu,
wandening kandas walaran,
ita angata panjakit.

86. Saegan bae katarima,
sembah poedjö kae pangeran sadjati,
miwah kangdjeng para-roesoel,
ngan éta nae kawasa,
ngaleungitkeun kana sagalaning machloek,
nae aja di alam doenja,
di lahir reudjeung di batin.

87. Adjar taeloej ngawalonan:
„naon soemoehoen, pèrkawis pariksa Gaesti,"
„kaemaha kèrsana Ratae,"
„mènggah taksiran abdi mah,"
„ari babar mangké éta njai Oedjang,"
„geus kantènan mowal tjidra,"
„paetrana éta lalaki.

88. „Ratoe gantjang ngabèbènda:
„adjar naon manéh téh hènteu sajakti,"
„ajeuna kaedae dihaekaem,"
„sababna hatoer dora,"
„lain reuneuh, ènja satéh éta njèmplae,"
„meunang kami ngadangdanan,"
„ditilah ngandaeng kawali!"

89. Taelaej adjar seuseurian,
hènteu pisan aja saekèr saeutik,
kadjeun teuing Ratae bèndoe,
manéhna hènteu saesah,
da geus tangtae éta kersana jang agaeng,
mowal beunang diowahan,
baedak mèdalna lalaki.

V Poepoeh Sinom.

90. „Tjing ajeuna geura baeka,"
„kae kami sing katingali!"

barang brak dibaroekaän,
kawali hènteu kapanggih,
geus leungit tanpa-lèbih,
kantoen benteng Oedjoeng njèmplae,
ladjeng reunceuh sajaktosna,
heran kabèh nae ningali,
tambah² Ratoe bendoe sarta wirang.

91. Èta kawali didoepak,
kae adjar keur waktoe tadi,
samèmèhna dibaekaän,
kae adjar enggeus ditarik,
ninggangna ka sisi tjai,
dina sakaloneun lèmboer,
ngaranna teh Sela-pandjang,
mana disèbaet Kawali,
sabab èta kitoe dina tjaritana.

92. Taeloej adjar dibaeboerak,
kae Ratoe dititah balik,
barang adjar enggeus poelang,
Ratoe nimbalan ka Patih:
„èh Patih djeung para-mantri,"
„geuwat kae manèh saroesoel,"
„adjar teh geura paèhan,"
„tjatjag mangka bidjil peudjit!"
taeloej boedal Patih reudjeung balad².

93. Adjar kasoesoel di djalan,
diradjoeng kae para-mantri,
ditjatjag ditaroembakan,
tapi teu mental sahidji,
kèris toembak reudjeung bedil,
kabèh èta mararintoel,
taja anoe noemak pisan,
taeloej ki Patih ngalahir:
„kersa Ratoe adjar kaedae dipaèhan!"

94. „Ditoembak koedoe gêtihan,"
„sarta koedoe ti djoempalik!"
„Eh kaoelan kitoe kêrsana,"
„soemangga bae Ki Patih,"
„mana kitoe énggeus djöngdjö,"
„da kitoe kêrsana Ratoe!"
tadoej adjar têh ditoembak,
sarta baredjilan gêtih,
tapi éta gêtih têh hérang katjida.

95. Koe matak didinja aja,
ajeuna têh ngaran Tjai,
Tjibeureum djeung Tjikêdêngan,
Tjihideung, Tjikoneng deui.
Tjihéran hidji deui,
noe aja di sisi lêmboer,
margana têh didinja,
tina gêtih adjar tadi,
tah sakitoe poerwa aja ngaran éta.

96. Njai Oedjoeng sêkar-djingga,
geus dongkap ka waktoe lahir,
mêdal pamêgêt poetrana,
raipana kasép têh teuing,
barang seug ditingali,
ditjabak² koe Ratoe,
aja sara teu karoehan,
oengêlna: „lamoen noe sêrik,"
„tangtoe pisan dibalêna leuwih lara!"

97. Geus kitoe Ratoe ngamanah:
„ijeu mowal naon deui,"
„mo liwat ti éta boedak,"
„mangké nganjênjeri aing,"
„ajeuna baroeang Patih,"
„éta boedak bisi hiraep,"
„atawa paéhan pisan,"

„ajeuna meungpeung keur leutik!"
Patih njëmbah: „saenangga keisa gamparan!"

98. Patih mah njaäheun pisan,
ka éta téh maerangkalih,
Patih ngabidjilkeun akal,
bari mawa maerangkalih,
tap njokot kanaga hidjë,
montjorong tjahaja haeraeng,
sabab kanaga téh ëmas,
djeung njokot ëndog sahidji,
reudjeung mawa sahidjë kalapa asak.

99. Kanaga téh dieusian,
nja-éta kae maerangkalih,
sarta ëndog djeung kalapa,
ditjampaerkeun djadi hidjë,
geus kitae ngangge rakit,
dipalidkeun ka Tjitandaej;
ditaeuda tjaritana,
ajeuna katjapkeun deui,
aja djalma ngaran aki Balangantrang.

100. Didinjana heuteu apal,
peuting harita téh ngimpi,
ngimpi katinggang kae baelaw,
reudjeung katindih kae langit,
djaeng haedang njambat ka nini,
isaek" waktae saebaeh,
sarta bari tjatjarita:
„aing tadi nini ngimpi,"
„langit nindih reudjeung katinggang kae baelaw!"

101. „Saegan mah saäpaw serang,"
„sentaeng ti bataw sasari!"
„Aki geuwat geusa téjang!"
aki" gaitjang indit,

barina alak-ilik,
rendjung bari dikaekoedlang,
datang ka paparoedaenan,
aja tjahja katingali,
diprantjahan: „ djaeng njingkir, sétan njingkah!"

102. Sétila dina saäpan,
aja tjahja katingali,
aki téh seug babataekan,
bawaning kae gimir ati,
tidinja aki téh ngimpi,
tjahja teu katingal hanaeng,
ngan tinggal aja kanaga,
taelaej dibawa ka sisi,
seug dibaeka aja baedak kasép pisan.

103. Aja éndog djeung kalapa,
digeuvat dibawa balik,
aki téh atoheun pisan,
datang njélaekan ka nini:
„nini kadijeu bidjil,"
„geura ijeu aing nimae,"
„maerangkalih kasép pisan,"
„arang djijeun anak nini,"
„ari éndog djeung kalapa arang pélak!"

104. Maerangkalih dipijara,
geus lanas sok diaäis,
geus émaet nanjakeun rama;
„aki saha bapa kaering?"
„Éh aedjang, nja-ijeu aki,"
„apan bapa ti kapaengkaer!"
maerangkalih ngabéndaraan:
„moval énja manéh aki,"
„nini-aki ka kaela tjaemah nijara!"

105. „Hajae aedjang ka nagara,"

„diditoe sadaeloe aki,"
„ajeuna oerang tĕjangan,"
„nae ngaran ĕmpoe Andjali;"
„geus tangtoe bakal kapanggih;"
„mangké rama saréng ibae!"
katjapkeun taelaej laleumpang,
datang ka leuweung téh manggih,
manaek béo eunteup dina kakaian,

106. Maearangkalih taelaej nanja:
„aki naon dina kai?"
ki Balangantrang wangsaelna:
„manaek tjiaeng éta pasti!"
teu lila manggih deui,
anoe ngarandang di laehaer,
gék dijaek dina dahanna:
„aki itaeh naon deui?"
„Maen teu tĕrang éta téh ngaran wanara!"

107. „Hadé keur ngaran kaaela,"
„Tjiaeng-wanara téh aki!"
ki Balangantrang wangsaelna:
„saemangga sakĕrsa ngiring!"
taelaej arangkat deui,
sĕdjana arék ngadjaegdjaeg,
ka imah sadérékna,
nae ngaran ĕmpoe Andjali,
ĕnggeus tĕpang reundjeung éta sadérékna.

108. Didinja seug tjatjarita;
„kaela manggih maearangkalih,"
„njangsang dina tatangkal,"
„kapanggih na tĕngah tjai,"
„tadina mah diintip,"
„wadahna kanaga haeraeng;"
„maearangkalih téh kawasa!"
geus pragat tjarita balik,

Balangantrang taelaej maelang ka imahna.

109. Katjap dèn Tjiang-wanara,
geus lami di ĕmpae tadi,
taelaej mataehna didinja,
njaèta ĕmpae Andjali,
ĕmpae Andjali teh mikir:
„hajae orang nĕpa batae,"
„nĕpa kaemaha biasa,"
„dipaekaelan make tjapit,"
„nae maepaetan èta djalma daea²!"

110. Pandèna keur barang-hakan,
didinja balatak beusi,
seug taelaej Tjiang-wanara,
mipir aelin njabak beusi,
taelaej didjijeun sakali,
sakarĕpna aki Ĕmpae,
ki Andjali ĕnggeus datang,
beusi teu aja nae kari,
tĕgĕs bèjak didjijeunan kĕris-pĕdang.

111. Njijeun teu nganggo pakakas,
ngan kae djĕmpol djeung djaridji,
geus taetaeg lampahna pandaj,
Tjiang-Wesana pĕlĕsir,
teu aja anae ngiring,
taelaej kiwat aloew²,
asaep ka lĕbĕtna pisan,
manggih goöng tiug garawing,
ditabeuhan ngagaeraeh sora kĕndangna.

112. Ratae gĕhgĕr seug mariksa,
miwarang ka para-mantri:
„aepamana èta djalma,"
„tangkĕp iringkeun ka kami,"
„patjaewa para-mantri,"

„manéh tjarampalih lakoe!"
gantjangna toeloej kapĕndak,
arina béh moerangkalih,
dibawa wĕlĕh baé hĕnteu beunang.

113. Malah aja soesoembarna:
„mowal beunang aing mantri,"
„ijeu goöng anoe aerang,"
„aing anoe boga wadjib,"
„anak ĕmpoe Andjali!"
toeloej para-mantri matoer,
gantjang Ratoe téh nimbalan,
njaoer ki ĕmpoe Andjali;
gantjang marĕk ĕmpoe aja di pajoeneun:

114. „Ĕmpoe manéh boga anak,"
„ajeuna lampahna djaelig,"
„djig kaе manéh geura téjang,"
„bawa kadijeu ka kami,"
„aing hajang papanggih,"
„padjar boedak kada laehaeng,"
„hajang njaho diraepana!"
gantjang mangkat ki Andjali,
geus kapĕndak Tjioeng-wanara ditjandak.

115. Tjioeng marĕk djeung ramana.
nae ngaran ĕmpoe Andjali,
Ratoe geus awas ningalna,
mriksa ka ĕmpoe Andjali:
„anak manéh pribadi,"
„atawana anak paelaeng?"
Andjali oendjoekkeun tĕrang:
„meunang daelaer abdi manggih,"
„ti saäpan diwadahan kae Kanaga!"

116. Ratoe gantjang maundaet katja,
ningali raraj pribadi,

ladjeng ningali poetrana:
„naha sakaraepa teuing,"
„aéh ĕmpoe Andjali,"
„anak manéh oelah miloe,"
„dipénta baé kae aerong,"
„rék diakoe anak kami!"
ki Andjali hatoerna: „soemanggoe pisan!"

117. Ratoe parantos boebaran,
kĕrsana maelih ka baemi,
Tjiaeng-wanara, Harijang-banga,
baeng djeung Maradja-sakti,
kĕrsa ngiring ka baemi,
kabéh pada nganggo pajaeng,
nganggona padjĕng kapoetran,
ngagaeraeh sora nae ngiring,
para-garwa, sĕlir, parĕkan, pawarang.

VI Poepoeh Midjil

118. Kangdjĕng Ratoe geus maelih ka baemi,
gék tjalik di djĕro,
dikaempaelken poetra² kabéh:
„Harijang-banga, Maradja-sakti,"
„Tjiaeng-wanara anaking,"
„kadarijeu kaempael!"

119. „Ieu ama aréh mantjir²,"
„saepaja kadéngé,"
„Harijang-banga djadi Praboe-anom,"
„Tjiaeng-wanara djadi pandaj-beusi;"
„ngaran ĕmpoe Andjali,"
„djaemblah dlapan-poeloeh.

120. „Maradja-sakti manéh téh dipantjĕ,"
„dibéréan gĕdong,"

„Ajang wanina sakitan kai;"
„nagarana ita di kik kilu;"
„kitiin pati tanah dajeuh kakan!"

121 Ajang-wanana kabotjapkan dai,
kari ngadamel inggon,
pikeun Apatna" nae dikasi,
kiai aja wantu nae sieuh;
atawa Peupati,
ita ange kitae.

122. Oking tamna aja kidak ningali;"
„kiu kurang sae!"
Apatakun kaina ditinga,
ladjing Ratoe tek ngatakan:
„mandjinkna tek kaing;"
„kaukasnanga Ajan!"

123. „Ranna, aja pamanan abdi;"
„ita nae di djiro,"
„wantu atjan katingal da djiro,"
„kapang kaa rama ditingali;"
„mangpang katja napil!"
panana sang aseup.

124 Ajang aseup deuceul dikantja,
ti kawat dianng,
dinapa kaa kadal kit sikip,
pageuh manal kuna kidjil,
Ajang-wanana ngatakan:
„kami manang kjal!"

125 Kanjang-kanga paa midangdi wanti,
kuna kotjanga,
tanna Ratoe paa aja di djiro,
dianapkan kuna pandjana kasai:
„kanaan kang raji,"

„ boga lampah kitae !"

126. Pék naradjang hènteu nanja deui,
barina ngarontok,
seug naembaekan nampiling djeung njabok,
Harijang-banga disanang ka hilir,
ngadaeraegdaeg tarik,
kandëg nae laemakae.

127. Taelaej datang sang Maradja-sakti,
barina haréwos:
„ éta rama wawalëo adjar teh,"
„ bongan teuing rama njijeun sakit !"
ramana ngalahir:
„ lamaen hènteu kitae."

128. „ Lamaen adjar teu paéh kae kami,"
„ wèkasannana téh,"
„ mawal aja Ratae njèkël gawé,"
„ tinangtae paelo Djawa teh sëpi,"
„ reudjeung bapa titip,"
„ omong mangka gaegae !"

129. „ Paelo Djawa maen geus euweuh kami,"
„ tangtae meureun tjéktjak,"
„ ènggeus tangtae parëbaetan baé,"
„ paetra² para Baepati,"
„ miwah para-mantri,"
„ paegaeh para-ratae."

130. „ Maradja-sakti manéh masing éling,"
„ poma aelah poho,"
„ nae sakitae omongan bapa téh,"
„ paepaelihan kabéh kaela-wargi,"
„ nae gëdé nae leutik,"
„ kabéh anak-paetae."

131. „Paelo Djawa mangkéna geus pasti,"
„geura baé tèndjo,"
„sapaelaeh kali ganti Ratae gêdé,"
„ari geus sapaelaeh kali,"
„meureun aja deui,"
„anae djadi Rataе!"

132. Harijang-banga Rataе Madjapait,
linggih di Karaton,
ladjeng baé namina digêntos,
Adipati Sangkala wisa nami,
teu ngadêg agami,
hênteu aja haekoem.

133. Lampah Radja satêngahing ati,
hênteu ngarah bohong,
satimbalannana ngeunah baé,
ngareunaheun sakaer abdi²,
nanging hênteu lami,
sratаеs lima paelaeh tahaeu.

134. Djalma bidjil padjêg aewang pitjis,
sababna baréto,
ukeur bapa masih di karaton,
disaegaehan djawadah satakir,
kae adjar dikirim,
njanjoskeun Tjioeng.

135. Tjioeng-wanara diangkat Baepati,
disabeulah kaelon,
Padjadjaran nagara téh gêdé,
namana ladjeung diganti,
nami Adipati,
Sangkala Déwa Rataе.

136. Paudae-déwa kakasihna deui,
djadi gêntos²,

kakasihna lain hidji baé,
taja haekaem dirgama-dirgami,
teu ngaeraes prélé ngaganti,
saha bêdas djadi Ratoe.

VII Poepoeh Poetjoeng.

187. Tjioeng-wanara panglilana djadi Ratoe,
njêkêl Padjadjaran,
hênteu aja nae tjêréwéd,
toedjoe-ratoes tahoen diitoeng lilana.

188. Djalma leutik padjêgna teh ênggeus tangtoe,
roepa oewang êmas,
hênteu beunang kae nae sédjèn,
sakab bapa dikirim koneng sarèmpang.

189. Ganti deui éta anae djadi Ratoe,
di Mêdang-kamboelan,
Sangkala wisa Baepatos,
bêdjalanna maké sapara dirgama.

140. Kamashaerkeun kaädilan éta Ratoe,
diitoeng lilana,
salawarna njêkêl gawé,
meunang sratoes-lima-poeloeh hênteu kaerang.

141. Djalma leutik bidjilna padjêg geus tangtoe,
masih kénèh êmas,
ganti Ratoe kae awéwé,
kakasihna Dipati Kala widjanggae.

142. Nagara na di Roban nae geus kapaengkaer,
agama dirgama,
kae éta hênteu dipaké,
dalapan tahoen lawasna njêkêl nagara.

143. Ganti deui Adiloelah djadi Ratoe,
nama Adipatija,
Sangkala Boedjangga-anom,
pĕrĕnahna aja di nagara Dĕmak.

144. Mimitina ngadĕg agama djeung raesoel,
barĕng djeung dirgama,
datang ti Mataram Radèn,
Ngaesaemah Sĕnapati kakasihna.

145. Ari geus kitoe toeloej mariksakeun Ratoe:
„tjaba oerang djijad,"
„koe manèh oelah rèk bohong,"
„sakoemaha lilana nja djadi mĕnak?"

146. „Reudjeung kami nitipkeun nagara tiloe,"
„Bantĕn reudjeung Dĕmak,"
„tiloe nagara Tjirĕbon,"
„djalma leutik kaloewarna padjĕg pĕrak!"

147. Djaeminĕngna nagara Dĕmak diitoeng,
saratoes-sawidak,
tiloe-tahoen poendjoelna tèh,
aja deui ajeuna nae katjarita.

148. Ganti deui ajeuna nae djadi Ratoe,
Sangkala Boedjangga,
Pandjang nagarana tèh,
sawidak tahoen njĕkĕlna nagara Pandjang.

149. Aja deui koesoemah Mataram Ratoe,
Dipati Kala Santika,
èta nae badè ngagĕntos,
nagarana masih kènèh di Mataram.

150. Saeka soegih abdi-abdi kabèh mampaeh,
pada bararaga,

agama hêntu pêtot,
meunang aemaer lilana lima taeraman.

151. Ajà deui nae datang sahidji Ratae,
ngaran Baladéwa,
djol ti Sabrang datangna téh,
dingaranken disêbaet Ratae Rêbaetan.

152. Ari pêta ngadjalankeun paekael alam,
bari aepah²,
angot lamoen ka nae hadé,
kawasna téh taja pisan kanjaähna.

153. Ratae Djawa pêrangna padaning Ratae,
reudjeung barajana,
masih sataeroenan kénéh,
Ratae Rêbaetan naeloengan ka nae saoerang.

154. Ari ŭnggeus kalah nae sahidji Ratae,
seug Ratae Rêbaetan,
taelaej milae njêkêl gawé,
djadi Radjà baêng reudjeung Ratae Djawa.

155. Waktae éta geus leungit adiling Ratae,
baeni teu bêsêkah,
awiwé réjà nae bohong,
ménak-kaering ŭnggeus leungit wiwirangna.

156. Djawa, Soenda sakabéh nae djadi Ratae,
leungit kawasana,
ari dina lêbé²,
rék méh kabéh éta taringgal agama.

157. Teu aricun baroompar ngaenaes waktae,
mikir pakasaban,
nanging réjà anae badjod,
malah ajà hidji lêbé babagahan.

158. Sabab adjar ngirim malati satjangtjang,
kitae wëkasannana,
rendjeung réja anae bohong,
pédah bapa kae adjar dikirim pindang.

159. Rendjeung deui tangtoe réja djalma bingoeng,
sababna téh bapa,
dikirim gëtih satékrok,
pangirimna éta adjar Gaenoeng Padang.

160. Saban² éta dina tanggal tahoen,
pamadjëgna djalma,
éta koedoe oewang baé,
hënteu meunang dihilian kae nae lian.

161. Ajá deui kersik naik batae toeroen,
Ratae sërëbaetan,
geus djënëng Ratae antëro,
geus kawasa ajana di poelo Djawa,

162. Ngalampahkeun meunang gënëp poelaeh tahoen,
përang pada Sabrang,
éta liwat langkoeng ramé,
pang përangna mërebaetkeun poelo Djawa.

163. Kila eureun éta tina përang paepaetjaeh,
seug Ratae Rëbaetan,
mëpëk baladna sakabéh:
„Hajae deui aerang përang Ratae Djawa!"

164. Lilana përang antarana opat tahoen,
masih ramé përang,
taelaej datang sahidji Séch,
ti Madinah, éta anae njapih përang.

165. Taelaej eureun éta anae përang paepaeh,
diganti Rataena,

aja deui Ratoe séljen,
kakasihna sang Ratoe Kala wijangga.

166. Enja éta anoe oekoer djěněng Ratoe,
pandita-boedjangga,
adil ka urséna kabéh,
agamana anoe ditětěpkeun pisan.

167. Sagalaning tataněman pada toewoeh,
ménak² soeka,
dirgama hěntoe dipaké,
ménak soegih oewang saenawonna barang.

168. Pédah adjar ngirim saroeni satjoengtjoeng,
kitoe pěrbawana,
soegan hiděp hajang njaho,
tah sakitoe déngékeun talatah bapa.

169. Éta adjar lilana aja di gaenoeng,
saratoes-sawidak,
waktoe éta lilana téh,
ganti deui éta koe djalma séngara.

VIII Poepoeh Doerma.

170. Ratoe angkat ka nagara Padjadjaran,
saranakan soedjoeng iblis,
siloeman-silěman,
djalan lakoe tjantoela,
hoekoeman nana tee pasti,
sakěisa²,
mantri pating paroeringis.

171. Waktoe éta bangět pisan larang-pangan,
teu aja noe djoeal-meuli,
réja pagawéan,

noe matak djadi mahal,
sakabéh pada prihatin,
para-kapala,
soemawonna anoe leutik.

172. Sapoelaeh tahoen nagara kitae pětana,
soesah para-Boepati;
mantri ting salěbar,
pada oendjoekan ka Soeltan,
djěng Sinoehoen Goenoeng Djati,
ënggeus kapëndak,
ladjëng goesti ngalahir.

173. Seug miwarang Soeltan ka para-pangéran,
ngaroeroeg ka nagari:
„ sta Ratoe Pakoewan,"
„ kae manéh paraéhan,"
„ bawa seiahna ka kami;"
„ masingna beunang!"
ari ditéjang geus leungit.

174. Ladjëng maelang sakabéh para-pangéran,
pada hataen tingali:
„ Soemoehoen teu aja,"
„ kae abdi teu kasampak,"
„ tajahna minggat ti peuting;"
„ hënteu karaehan;"
„ karatonna boerak-baik!"

175. Soeltan Tjirëbon geus kitae noe ngadëg-radja,
leuwih nja soegih moekti;
katjap Ratoe Rëbaetan,
ti Sabrang ngaroeroeg pěrang,
pěrangna teh ramé teuing,
sarta lila pisan,
Soeltan pěrangna kasisip.

176. Ĕnggeus talaeh Soeltan tĕh dibawa lajar,
aja kaesaemah sahidji,
anae keur tatapa,
tapa di gaenaeng Tjirĕmaj,
kĕrsana njaeaeł ka Gaesti,
amprah di djalan,
dirĕbaet dibawa maelih.

177. Djĕnĕng deui Soeltan tĕh di nagarana,
nagara alas deui,
teu aja kasoesah,
mendjoekna beurat-beunghar,
abdi² saegih maekti,
waktae harita,
Tjirĕbon ĕnggeus paelih.

178. Sawidak tahoen Soeltan djoemĕnĕngna Radja.
ajeuna katjapkeun deui,
Ratae mapajanan,
ngalahir ka poetrana:
„ĕh anak Maradja-Sakti,"
„geus panganggeusan,"
„moewal aja Ratae deui!"

179. Aja deui anae pĕrang ramé pisan,
baepati para-mantri,
radja pada radja,
ti kaelon djeung ti wétan,
amprah tjaetjaeh pĕrang-tanding,
keur ramé pisan,
djol aja nae datang deui.

180. Ti bĕh kidael ĕta datangna gagaman,
kĕrsana arék njapih,
ka ĕta nae pĕrang,
opat-paelaeh réjana,
„taelaej nae pĕrang disapih,

kulit kendal,
marakang manang²."

101. „Tak adakan obatnja sakit ... bapa,"
„masih ding ah²,"
„bapa sih masia,"
„nadasjkan kalampaka,
Batas djang kandjana kangat,
ka anang²,
kandjana ka kandang masi.

102. Pitjaja dari Hanjang hanga pandja,
pandja sandjang kang nap,
sikil manang kintar pagat,
kanang njat kanama,
Djang wana njanang dari,
ka Hanjang hanga,
sakalangkang ka tarik.

103. Radaj man di kandapan tangkal madja,
nja kanakna sakadja,
kalaj ang djala,
ila kaa Djang wana,
ana daan pait,
kalaj kalanan;
„kakang, pikir kang nap²!"

104. „Jpu sai pikan nagara kang raka,"
„njanana Alladjapait!"
kakana ... kalan,
„ila nja kini piran,"
„kapi kapang njanang dari!"
kalaj mandjang,
njanangna gantjang tik tanang.

105. Radaj kapi ka tikal kanang gintan,
didinja kalaj manggik,

pakae nae ngadjadjar,
rakana seug nimbalan:
„hadé keur nagara raji,"
„arang ngaranan,"
„Pakacan ijeu teh raji!"

186. Toeloej Tjiaeng-wanara njaraang ka wétan,
tëpi ka sisi tjai,
seug euceun dedeuja,
toeloej boga ingëtan:
„adi, hajae arang balik,"
„ijeu watësna,"
„ngaranna teh Tjipamali!"

187. Harijang-banga ngalahir ka kang rajina:
„mangga ajeuna kang raji,"
„geura djadi Radjana,"
„njá linggih di Padjadjaran,"
„maréntah para-baepati,"
„kakang di wétan,"
„di nagara Madjapait!"

188. „Hajae paelang soegan rama masih ajá!"
ari saemping teu kapanggih,
bédjana ënggeus mirad,
sarta djeung kantjaranana,
ngan kari Maradja-Sakti,
dedeuja ajá,
nae geus kae rama diwëling.

189. Tjatjarita sapitaetaeran kang rama,
kabéh tajá nae kari,
geus-béjak tjarita.
Harijang-banga nimbalan:
„éh adi Maradja-Sakti,"
„manéh ajeuna,"
„geura djadi Baepati!"

190. „Njipun nagri nja tjitjing di padalĕman,"
„djadi Radja pribadi,"
„kakang mah di wétan,"
„ajeuna njijeun nagara,"
„di nagara Madjapait!"
Tjiöeng-wanara,
éta djadi Boepati.

191. Djadi Ratoe di nagara Padjadjaran,
hajoe kari ngabagi,
sagalaning barang,
ari geus parantosan,
ngan kari Maradja-sakti,
di padalĕman,
pada djadi Boepati.

192. Harijang-banga poepoetra deui Minta-laras,
Laras poepoetra Mĕsir,
Mĕsir pan poepoetra,
sartana djadi Radja,
djadi Ratoe Madjapait,
éta poetroän,
nja-éta Gĕdéng-djati.

193. Gĕdéng-djati poetrana Karta di Poera,
poetrana Gĕdéng-Sari,
Gĕdéng-Kaoentjoeng poetrana,
poetra Gĕdéng Mataram,
Gĕdéng-Soeraeboet poetra deui,
Sĕdang-Karapjak,
poetrana Sĕdang-Kamoending.

194. Apoepoetra noe djadi Soeltan Mataram, M. I † 1677.
poepoetra Tĕgal-wangi, M. II † 1703
poetra Pakoe-Boewana,
noe ngagadĕkeun nagara,
éta daewa-wĕlas Boepati,

ka Toean Djéndral,
Djéndral Johannes van Vees.

195. Pakae-Boewana poepoetra ka Soenan-Émas,
anae diboeang kae istri, 1708
pangéran Poegër katjëp,
sadérék Pakae-Boewana, [I] 1705-1719.
nae ngaloepaskeun Boepati,
nae doewa-wëlas,
éta ka Djéndral van Vees.

196. Katjëp deui sadérék Hanjang-bango,
nae ngaran Maradja-Sakti,
éta téh poetraän,
ngaran Damna-Oepama,
Oepama poetraän deui,
Tjandi-Poerana,
poepoetra Banggala-Djajë.

197. Banggala-Djaja poepoetra Tagoenoeng-njëh,
poepoetra Ratoe-Adi,
Soenan-Ratoe poepoetra,
ka Tambak-Pari Sochoenan,
éta téh poetraän deui,
Tjandi-Poerana,
poetrana éta deui.

198. Tanae-Rangëng njä-éta anae ka ganwa,
kae Poetjaek-Haemaem Boepati,
Poetjaek-Haemaem poepoetra,
hinteu diétang réjana,
ngan Përabae Haaer-kaeming,
nae pangteungahna,
éta poepoetra deui.

199. Kakasihna njaéta Maradja-tjipta,
lila° diganti,

di Djĕnĕngkeunnana,
Sangijang-di Galaeh ngaran,
kitae gé digĕntos deui,
éta namina,
Prabae di Galaeh nami.

200. Sang Prabae Tjioeng-wanara paepaetra,
ka njai Poerba-Sari,
Poerba-Sari lakijan,
ka Hartaeng ka Saraedjaja,
éta téh paetraän deui,
Sang Lingga Lijang,
paepaetra Lingga-wĕsi.

201. Lingga-wĕsi katjarita geus paetraän.
Lingga-watae Boepati,
Lingga-watae paepaetra,
Sang Prabae Soektaenggal,
paetraän Manding-Kawati,
ki Angga-larang, paepaetra Siliwangi.

202. Siliwangi katjapkeun rĕja garwana,
paetrana kitae deui,
opat-paeloeh rĕjana,
sakeunna djadi Radja,
ita Prabae Siliwangi,
di Padjadjaran,
manahna marang-maeing.

203. Kasijeunna éta Prabae Kijan-Santang,
maras-miris Siliwangi,
kĕrsana ngalijang,
bawaning sijeun islam,
hĕnteu talih garwa geulis,
saemawonna paetra,
kabéh hĕnteu ditalih.

204. Toeloej mirad nagarana Boerakrakan,
geus djadi tĕgal eurih,
loen-aloen teu ajā,
soemawonna dangdanan,
sakabéh hĕnteu katawis,
urut nagara,
geus leungit tanpa-lĕbih.

205. Siliwangi poetrana anoe kakotjap,
sahidji anoe istri,
nji Sĕkar-Mandapa,
karĕpna miloe tapa,
djeung adjar Soekarsa-sakti,
mawa pakakas,
sahidji roepa tjantrik.

206. Lila² adjar teh aja karĕpna,
hajangeun ka éta istri,
nji Sĕkar-Mandapa,
nanging koe pédah adjar,
hĕnteu ngalakon sarĕsmi,
ngan bidjil kama,
tĕgĕsna kama, mani.

207. Éta mani ninggang ka gagang pakakas,
nja éta kana tjantrik,
lĕngkét kana gagang,
toeloej koe Sĕkar-Mandapa,
tjantrik teh dianggo masi,
lĕngkét ka tangan,
pabaoer reudjeung gambir.

208. Sanggeus kitoe Sĕkar-Mandapa ngalĕmar,
kadahar éta mani,
gantjangna tjarita,
ladjĕng reuneuh katara,
Sĕkar-Mandapa diasir,

poelang ka imah,
aiena ŭnggeus soemping.

209. Waktoe éta ŭnggeus aja teloe radja,
di poelo Djawa linggih,
Tjrĕbon djadi Soeltan,
Bantĕn reudjeung Mataram,
nji Mandapa katjĕp deui,
datang ka mangsa,
mĕdal poetrana istri.

IX. Poepoeh Sinom.

210. Nji Sĕkar-Mandapa babar,
poetrana leuwih kae geulis,
geus dongkap kana wajahna,
mendjeuhna rék ngangkat ahir,
baleg roemadja poetri,
oemoer daeawa-wĕlas tahoen,
ngaran Tandoeran-gagang,
Radja Tjrĕbon meunang warti:
„Patih leumpang tjĕpang di Tandoeran-gagang!"

211. Rahaden Patih tjŏng njĕmbah:
„sampoeng pangandika Goesti!"
„Enja Patih geura mangkat!"
angkat diiring kae mantri,
gantjangna ŭnggeus tĕpi,
ka lĕmboer anoe didjaga tjaeg,
tĕpang djeung Sĕkar-Mandapa,
pok radén Patih ngalahir:
„njai Sĕkar kaela ngĕmban dawoeh Radja!"

212. „Mandaet nji Tandoeran Gagang,"
„arék dianggo kae Goesti!"
hatoerna Sĕkar-Mandapa:

„Daemangga sakërsa Gusti!"
Ki, Patih gantjang indit,
Tandaeran-gagang ditandae,
hënteu katjap di djalanna,
geus marëk ka kangdjëng Gusti,
dikaeloeman bidjil seuneu tina baga.

213. Gantjang dipiwarang maeloeng,
diiring kae para-mantri,
ënggeus dongkap ka lëmbaena,
ajeuna katjapkeun deui,
Ratae Banteu tingali,
aja anae geulis paendjael,
ngaran nji Tandaeran-gagang,
taelaej nimbalan ka Patih:
„Patih tëjang ëta nji Tandaeran-gagang!"

214. „Kae manëh masing kabawa!"
Patih njëmbah taelaej indit,
diiring kae panakawan,
reudjeung kae ponggawa-mantri,
teu lila ënggeus saemping,
ka lëmbaeu anae didjaegdjaeg,
tëpang djeung Sëkar-Mandapa,
ladjëng ngalahir ki Patih:
„Njai Sëkar kaela ngëmban kërsa Radja

215. „Mandaeh nji Tandaeran-gagang,"
„kërsa deunggo kae Gusti,"
„ajeuna kaedae kabawa!"
nji Sëkar mataer ka Patih:
„saemangga Radën Patih."
„nanging këdah nganggo tandae!"
Gantjangna taelaej mijang,
dongkap ka pajaeneun Gusti,
ditingali Ratae tëh teogaheun pisan.

216. Taloej baé dikaelěman,
kaе Ratoe meunang sawěngi,
bidjil seuneu tina baga,
djadina tih hěnteu koengsi,
Ratoe kagét tih teuing,
aja seuneu bidjil haeraeng,
gantjang Ratoe kalaewar,
bari nimbalan ka Patih:
„djěg paelangkeun éta nji Sindaeraen-gagang!"

217. Ěnggeus lila di imahna,
ajeuna tih katjap deui,
Ratoe Mataram aeninga,
lamoen aja anae geulis,
aja manah hajang panggih,
kedjana aja di lěmbaer,
Ampah éta imahna:
„tjik Patih ajeuna indit,"
„keur bedjanah ngaranna Sandaeran-gagang!"

218. „Koe maneh kaedae diala,"
„lamaen ěnja ěnggeus jakti,"
„iringkeun reudjeung indaengna!"
ladjěng mangkat Radin Patih
teu lila ěnggeus tepi,
ka lěmbaer anae didjaegdjaeg,
njai Sandaeran kasampak,
djeung ibaena keur tjaralik,
Patih dongkap reudjeung sabalad-baladna.

219. Radjěng ki Patih nimbalan,
ka éta nae daewa istri:
„ih njai Sěkar-Mandapa,"
„kaela ngěmban dawaeh Gaesti,"
„poetra sampéan paetri,"
„éta dipaendaet kae Ratoe,"
„bareng reudjeung sampéan,

„dikĕnakeun nitih djoli!"
njai Sĕkar-Mandapa, hatoer: „Soemangga!"

220. Taelaj boedal sadajana,
diiring koe para-mantri,
barina nitih djampana,
tambah² beuki geulis,
para-mantri anoe ngiring,
kabéh pada nganggo pajoeng,
kamantrian teu saroewa,
wantoe pada bagoe apti,
teu ditjatoer di djalanna, enggeus dongkap.

221. Soempingna ka paseban,
mipir² toeroet kikis,
mapaj ti loewareun koeta,
kakara meunang salapis,
tjatoerkeun anoe di boemi,
gĕongna enggeus ngagoeroeh,
anoe mapag pirang²,
Panghoeloe djeung para-mantri,
malah boedal baring djeung istrina pisan.

222. Geus kapĕndak babaringan,
ditjandak maelih ka boemi,
geus sadija pakoelĕnan,
koelamboe soetra saroengit,
pĕpĕdĕk kitoe deui,
bantal, samak, kasoer aloes,
sĕpréna soetra déwangga,
samakna nganggo alkĕtip,
geus kasapoet salaewarna boemi Radja.

223. Nji Tandoeran katjarita,
eukeur dipangkon koe gusti,
diamboengan saliriana,
digoegoeloeng anggal peuting,

dilawat tilas dina,
pitana rame ngamasak,
sadia kalina-kina,
kur rame aleut,
lamang-paling kintu pepek sakabeh.

224. Radja cik ngamakeun nünak,
tuluy ngandak sai samping,
sikan dinda tangtungana,
tuluy ngaranae kadjit,
tjakja manaak anutik,
tuluy dibarkakeun tadjar,
anu kaak ditaundjangan,
ngagiken sagede pingping,
kadjit sanas tina kaya gede pisan.

225. Radja kagit tadjing lumpat,
baina ngabingidig,
„kum, kalan tilas pitana,"
„urang mah teu njana kiring,"
„njana kas maneh Patih,"
„kabarak maringan kakan,"
„ana maling ka imahna,"
„adah tina nampak djiti !"
tuluy maling ngan dewaan djang idama.

226. Radja tilas siimpungan:
„urang djawal kana katil !"
geus simpang anak tilas,
tuluy ngawang ka Inggris,
ngabantu ila islo,
dibawa ka mantri tilas,
sai datang ka Walanda,
tuluy dibawakeun ngaji:
„geus kabi pinanganya tilu Radja !"

227. Ngadjimat Sandana-gajang,"

da

„nanging maeundait tilae bêdil,"
„marijêm nae gêdé pisan,"
„sakitae timbalan gaesti!"
dawaehna Radja Inggris:
„mantri, kami lenwih saekaen,"
„bêdilna mah njampah aja,"
„isaekan geura maraelih,"
„bari mawa marijêm sahidji séwang!"

228. Para-mantri taelaej maelang,
barina marawa bêdil,
taelaej mataen ka Radjana:
„abdi prantos meunang bêdil!"
taelaej dibagi-bagi,
nae ka Bantên kai Pamaeh,
Mataram, Sapaedjagat,
ka Tjirêbon nji Satomi,
geus paragat bêdil dibagi-bagina.

229. Kotjap nji Sêkar-Mandapa,
kae bawaning njêri ati,
laempat ka adjar Saekarsa,
mihataen lampahna tadi,
djeung adjar ênggeus papanggih,
nae aja di laehaen gaunaug:
„sim kaering sêdja hataesan,"
„reuneuh sim kaering geus lahir,"
„mêdal istri raepana téh geulis pisan!"

230. „Ngaranna Pandaeran-gagang,"
„nanging kaering langkaeng njêri,"
„réhna baedak téh didjaewal,"
„kae tilae Radja ka Inggris,"
„djeung sim kaering teu badami,"
„pajae kana bêdil tilae,"
„éta sakitae paewana,"
„nae matah ~~ka~~ sim kaering njêri!"

adjar njaoer ka njai Sékar-Mandapa:

231. „Eh, njai montong nalangsa,"
„mangkéna agé kapanggih,"
„saepaja kae Radja²,"
„mangké dina djaman achir,"
„ari Walanda geus tjalik,"
„sarta ênggeus djadi Ratoe,"
„ajâ di paelo Djawa,"
„Ratoe Djawa, Soenda leungit,"
„kaewasana tjaemak naeraet ka paréntah!"

232. „Éta tangtoe djadi lawas,"
„dingaranken Ratoe adil,"
„Ki Baedjangga-Kinawasa,"
„éta Ratoe meunang idin,"
„sabab ênggeus dipasti,"
„éta meunang djijad Ratoe,"
„djijad sang Ratoe Toerba,"
„nae didjaewal kana bêdil,"
„éta kitae walêna ka Radja Djawa!"

233. „Ratoe téh adil katjida,"
„ênggeus tangtoe baé djadi,"
„padamêlan tatanêman,"
„sakabéh pada djaradi,"
„nae leutik djadi moekti,"
„kae sabab adiling Ratoe,"
„aepama aja ambtênaar,"
„nae radjin tangtoe diasih,"
„malah² dipaparin ~~kasadjinan~~ andjaran!"

234. Geus kitae adjar Soekarsa,
leungit bareng reudjeung tjantrik,
kae hênteu paegaeh éndjêgna,
harita teu katingali,
nji Sékar-Mandapa mikir,

barina taeroen ti gaenaeng,
arék maelang ka imahna,
nji sěkar teu bětah tjetjing,
× tina sabab ditinggalkeun kae poetrana.

235. Ajeuna anae kakatjap,
nja-éta Ratae nae tadi,
maha Radja di Mataram,
ngěrsakeun ngaraeraeg djaerit,
ngijangkeun daewa Baepati,
sahidji Dipati Aekaer,
kadaea Dipati Rangga,
Rangga-kampal kitae deui,
nagarana éta di nagri Saemědang.

236. Rék ngagěmpaer Radja Sampang,
geus angkat daewa Boepati,
sarta reudjeung baladi²,
sakabéh taja nae kari,
katjarita ěnggeus tepi,
ka nagara nae didjaegdjaeg,
nja-éta nagara Sampang,
seug taelaej natakeun baris,
děr ditěmpaeh nagara dibarědilan.

237. Rong tih ramé katjida,
ngagaeraeh saewara bědil,
réja djalma nae maladar,
pamadjikan ting paeringis,
néjangan maesaeh leungit,
nae ngaraeraeg kabéh kabaer,
teu kanjahoan loena,
da pawék kae haseup bědil,
nae ngaraeraeg méh baé teu bisa maelang.

238. Geus datang ka těngah djalan,
Rangga-kampal taelaej leungit,

ngan kari tinggal bataeuna,
sabab éta langkaeng adjih,
tangtae meuseun dipeuntjit,
kotjapkeun Dipati bekaer,
Dipati bekaer maelang,
bari ngiringkeun pradjaerit,
ènggeus dongkap ka kota nagri Mataram.

239. Taelaej aendjaekan ka Saeltan:
„djisim-abdi kawon djaerit,"
„paen Rangga-kompol teu aja,"
„di tèngah djalan ngaleungit,"
„saemangga sakèrsa Gaesti,"
„rèk abdi éta sakitae!"
Srimaha Saeltan nimbalan,
ka sakabèh djadipati:
„èndjig tangkèp si Bekaer geura paèhan!"

240. Dipati Bekaer aendjaekan:
„njaehaen hampaera djèng Gaesti,"
„abdi anggaer madjae pèrang,"
„ngarèmpaeg tanah Batawi,"
„manawi aja idin,"
„Djakètra nae rèk digèmpaer!"
Srimaha Saeltan nimbalan:
„saekaer manèh sanggaep djaerit,"
„pibataereun Dipati sabeulah girang!"

241. Ki Dipati taelaej mangkat,
sabaladna geus digiring,
teu ditjataer di djalanna,
ka Djakètra ènggeus saemping,
taelaej natakeun baris,
sanggeus tata pèrang-paepaeh,
ramé kabina-bina,
silih taembak silih bèdil,
hènteu lila Ki Dipati bekaer kalah.

242. Toeloej baé pada boebar,
sabaladna Ki Dipati,
anoe masih kénéh aja,
sakabéh dibawa balik,
toe kaongsi lila deui,
ka imah Dipati Oekoer,
geus kitoe kërëmpoegan:
„batoer toeroet omong aing,"
„ajeuna mah aing malikan ka Soeltan."

243. „Moen aing masih ngawaela,"
„tangtoe aing meunang njëri,"
„kadangkala dipaéhan,"
„anggoer oerang tata baris,"
„sabelad ¤ kami,"
„oerang pairndah ka Gœnoeng,"
„njarijeun benténg didinja,"
„rendjeung katiloe ngabéhi,"
„Astamanggala, Samahita, Wira-wangsa."

244. Ngabéhi Astamanggala,
wëdaltës njaoer boepati,
Ki ngabéhi Samahita,
éta oerang Sindang-kasih,
tëgësing éta beuti,
asalna oerang Galoenggoeng,
Ki ngabéhi Wiraawangsa,
éta nae kasëbaet tadi,
keur asalna oerang lëmboer Soekakërta.

245. Toeloej tiloean laleumpang,
ngadjoegdjoeg para-boepati,
heulakeun kaba nagara,
oerang ka dalëm Dipati,
bareungna ënggeus tëpi,
kaba nagara didjoegdjoeg,
tidinja toeloej oendjoekeun:

„ijeu diri djisim koering,"
„dipiwarang ngadjak magal ka gamparan!"

246. Ki Dipati Imba-nagara,
ngalahir barina bèngis:
„èh manèh Astamanggala,"
„Samahita kitoe deui,"
„Wirawangsa ki ngabèhi,"
„aing mah hènteu rèk miloe,"
„aelah-pon koe miloe tèja,"
„ngadèngè gè aing sědih,"
„djeung maranèh moen hajang salamět badan."

247. „Ajeuna geura maroelang,"
„ka Oekoer geura paepoelih,"
„jèn aing tèh hènteu saeka,"
„diadjak magal ka gusti,"
„sabab na lain tanding,"
„boepati ngamoesoeh Ratoe,"
„maranèh anoe tiloean,"
„patjoewan rèk miloe djoerit,"
„moen maranèh nja hajang salamět badan!"

248. Gantjangna taelaej maroelang,
ka dajeuh Oekoer geus nèpi,
taelaej pada halatoeran:
„pěrkawis lampah sim koering,"
„mapaj para-boepati,"
„dipapaj prantos katěpang,"
„ari lahirannana,"
„sadaja hènteu rèk ngiring!"
Oekoer njěntak: „kadjeun kami gè kadoega.

249. „Kadjeun anoe teu daèk mah,"
„hajoe baroedal kiwari,"
„djig geura natakeun balad!"
„geus pěpěk natakeun baris,

baepati, para-mantri,
gaenaeng, baembaeng geus kakĕpaeng,
doer-dor pada ngabĕdilan,
djalan ka gaenaeng ngan hidji,
geus diangsĕg ĕta kae gagaman pĕrang.

250. Dipati Oekoer sadija,
bataena digaelang-gaeling,
majak gagaman di lĕbak,
rĕja anae bidjil pendjit,
sawarĕh ting kaelisik,
pirang² anae dingkael,
kitae baé pĕtana,
bataena sok paelang-anting,
ki Taemĕnggaeng Narapaksa, rĕrĕmpaegan:

251. „Oerang maendaer ka Soemĕdang,"
„didinja aerang badami,"
„narĕjangan anae bisa,"
„njĕkĕl rahaden Dipati,"
baepati pada mikir,
Ti emaet ka Dipati Galaeh,
ka Ki Bagaes Saeta-paera,
wantae ĕta djalma bangkit,
seng disaaer, ana datang dipariksa:

252. „Hai Bagaes Saeta-paera,"
„ajeuna kaela mĕrĕdih,"
„Dipati Oekaer sing beunang,"
„ditimbalan kae djĕng Gaesti,"
„nanging kaedae ati²,"
„pakokaena ĕta batae,"
„gĕdé kabina-bina,"
„dikira sagĕdé leuit,"
„dingaranan batae Si Maending-lalampah!"

~~253.~~

X Poepoeh Pangkoer.

253. Kai Bagoes Soeta-poera,
pakakasna ngan pédang reundjeung kêris,
datang kana pipir goenoeng,
toeloej gantjangna nandjak,
enggeus datang kana têngah² goenoeng,
batoe ngadoeldoegdoeg datang,
diboenoeh geus barak-barik.

254. Noe sabeulah seug ditjandak,
dibalangkeun njangsang dina loehoer kai,
noe matak ajeuna mashoer,
ngaranna batoe lajang,
kotjap deui Kai Soeta-poera ngamoek,
balad Oekoer enggeus roeksak,
Oekoer ditangkep sakali;

255. Seug toeloej dibawa moelang,
Dipati Oekoer ditoengtoen maké tali;
arék dibawa ka Galoeh,
pikirna Soeta-poera,
rék dibawa koe manéh rék dipiandjeuk,
kotjap Toemênggoeng Narapaksa,
di Soemedang meunang warti.

256. Gantjang toeloej miwarangan,
goeloeng² reundjeung gandék sahidji:
„koe manéh geuwat sasoesoel,"
„maen kapanggih talian,"
„doewanana koe manéh mangka kasoesoel,!"
piwarangan toeloej mangkat,
gantjangna toeloej kapanggih.

257. Kapanggih eureun di djalan,
keur tjaritjing manéhna di sisi tjai,
di Tjiréjong keur ngarijoeng,

seug taeloej ditalian,
Saeta-paera éta kae tambang diraungkaep,
tambang kadali kaedana,
kantéh beureum meunang milih.

258. Nempakan kaeda dawaek-bang,
alaes pisan kaedana bisa njirig,
anae matak aeang Galaeh,
sok aja anae njėgah,
tah sakitae margana anae kasėbaet,
katjap gandék gaelang²,
ka Saemėdang ėnggeus tėpi.

259. Ari datang ka Saemėdang,
djeung Taemėnggaeng Narapaksa geus papanggih,
Narapaksa langkaeng bėndae:
„manéh hènteu pėrtjaja,"
„ka sahidjė djalma piwarangan Ratae!"
Saeta-paera hataer sėmbah:
„abdi pėrtjaja téh teuing!"

260. „Djisim-abdi meunang warta,"
„tjarijosna gamparan prantos maelih,"
„aja di nagara Galaeh,"
„nae matak abdi mangkat,"
„gagantjangan ka gamparan maeraė²,"
„saegan téh bėdja ėnjaän,"
„horéng téh hènteu sajakti!"

261. Ki Taemėnggaeng Narapaksa,
saėnggeusna midangėt manahna lilir,
taeloej manahna kadaehaeng,
tali piwarang dibaeka:
„Saeta-paera, poma manéh aelah paendaeng!"
paeh Saeta paera hataerna:
„abdi hėnteu djadi ati!"

[illegible] Ki Tumenggung Wirapaksa,
neng ngarahkeun nu nangkep adi²,
kabeh sabaladna Dikara,
geus karunang ditalian,
balad² kabeh mangareuwas²,
geus dibawa ka Sumedang,
kabeh awewe lalaki.

[illegible] Geus andjog tuluy bandal,
djeung sakabeh eta para Bupati,
sumawonna balad Dikara,
nu damar-keumas djalma,
djeung katana kabeh teu aja nu kantun,
teu dipaten di djalanna,
ka Sitataran tjiggeus tepi.

[illegible] Ki Tumenggung Wirapaksa,
djeung sakabeh eta para bupati,
geus ladjeng manik ka Ratu,
serta mawa kahandap,
sakabehna rahan djalma balad Dikara,
kaning Ratu nimbalan,
„meng kumpulkeun djadi pati!"

[illegible] „Si Dikara geus pahlan,"
„djeung batana anu awewe lalaki,"
„awewe anu awewe,"
„adat diparakkeun."
„kumaraha nu dadjeun nu dapan,"
„tarkang ngidji tarkang masak,"
„tarkang ngiring para pati!"

[illegible] Wiktana Dikara geus anjat,
pari Sinn ninitan tanggal sahidji,
kala anu keur ditang,
batana djamadil awal,
taun Ehé dina idjrat Kangdjeng Rasul,

séwoe-tiloe-poeloeh-opat,
éta dina idjrah nabi.

267. Sung ladjëng Soeltan mariksa:
„tjik pikiran saha nae badé ngaganti,"
„nae pikeun Dipati Galoeh?"
nae dipariksa hatoeran:
„naen soemoehoen, nae pantës boepati tiloe,"
„réh éta teu miloe pérang,"
„loempat ngoengsi ka sim koering!"

268. „Malah ajeuna dibawa,"
„ti kapéngkër bareng sareng djisim abdi,"
„mawa balad tiloe-ratoes,"
„ngabéhi Astamanggala,"
„tëgës asal imah² di Tjihaoer,"
„Ki ngabéhi Samahita,"
„éta oerang Sindangkasih!"

269. „Ki ngabéhi Wiriawangsa,"
„éta sami toeroenan përëjaji,"
„mawa batoer tiloe-ratoes,"
„asal ti Soekakërta,"
„kitoe sotéh maen rëmpag djeung kërsa Ratoe,"
„sadaja ngantos timbalan,"
„sakoemaha kërsa Goesti!"

270. Hariring Ratoe nimbalan:
„éta bënër manéh Kijai Dipati,"
„éh ajeuna Ki Toemënggoeng,"
„Toemënggoeng Narapaksa,"
„karëp kami éta ngabéhi nae tiloe,"
„kaopat Ki Soeta-poera,"
„ajeuna angkat Boepati!"

271. „Rendjeung diganti ngaranna,"
„Ki ngabéhi Astamanggala diganti,"

„Toemenggoeng Wira-ngaenangaen,"
„djeung deui tjatjah-djiwana,"
„dibéréan daewa-rébae-lima-ratae,"
„Ki ngabéhi Santakita,"
„ajeuna éta diganti!"

272. „Ki Taemenggoeng Tanaebaja,"
„sarta tjatjah-djiwana dibéré deui,"
„daewa-rébae lima ratoes,"
„ngabéhi Wirawangsa,"
„dibéréan tjatjah-djiwa lima-rébae,"
„reudjeung diganti ngaranna,"
„Wiradéndé njakrawati!"

273. „Kai Bagaes Saetapaera,"
„ajeuna mah ngaranna kaedae diganti,"
„bari diangkat Taemenggoeng,"
„Taemenggoeng Saetanangga,"
„djeung dibéré tjatjah-djiwa taedjaeh-rébae,"
„di Kawasén nagarana,"
„ajeuna geus tetep linggih!"

274. Ajeuna nae katjarita,
kadén Rangga-gémpol geus djol soemping,
marék ka pajoeneun Ratae,
barina njandak sirah,
mastakana Radja Sampang nae dipanggael,
disanggakeun ka pajaenan,
kae Radja geus ditingali:

275. „Sim abdi njanggakeun éta,"
„mastakana Radja Sampang prantos kénging,"
„ngan Radjana nae didjaegdjag,"
„kae abdi nae digeuwat,"
„diheulakeun nae réja tatjan diaeraes,"
„saepaja beunang Radjana,"
„abdi ngantos dawaeh gaesti!"

276. „Ajeuna geus katarima,"
„tapi manéh kudu geuwat balik deui,"
„sakabéh maiungna taloek,"
„mantrina mangka datang,"
„kaharenpeun kaacla, tandana taloek!"
Rangga-Gèmpal gantjang mangkat,
teu lila ngagiring mantri.

277. Disanggakeun ka pajaman,
kangdjeng Gusti maedji: „Alchamdoelil-lahi,"
„ajeuna manéh geus toetang,"
„nja ngawaela ka aerang,"
„pamaelangna éta djalma opat-réwae,"
„sarta diangkat pangéran,"
ladjeng didjadikeun Patih.

278. Patih nagara Mataram,
langkoeng hardja sanggeus éta djadi Patih,
toelaj Kangdjeng Radja ngaanglaeh,
kasawat dina manah,
reudjeung panas katambah kae njéri lambaeng,
langkaeng bangèt kasawatna,
dongkap ka nèmahan pati.

279. Digèntoran kae paetrana,
ènja-éta kae Soenan Tègal-wangi,
éta anae djadi Ratae,
ajeuna geus ngadeg Radja,
kakotjapkeun éta paetrana téh taedjaeh,
sarta pamègèt sadaja,
hidji pangéran Dipati.

280. Pangéran Paegèr kadaea,
djeung Pangéran Arija Mataram deui,
Arija Panaelan disebaet,
Silliga-Sali-Balintar,
Radèn Traena-Djaja paetrana kataedjaeh,

iboena asal ti Sampang,
beunang Kangdjěng Goesti njěli.

281. Kotjap poetrana nae tjikal,
noe djěněngan pangeran Adipati,
aja manahna kadaekoeng,
běndoena ka ramana,
pědah ěta karadjaän tatjan toeroen,
ngoeněk" salawasna,
manah pangeran Dipati.

282. Kotjap Raden Troena Djaja,
reudjeung ěta anae langkoeng" sěrik,
pědah teu pisan diakoe,
boemen" di Sampang,
djeung ibaena kotjap ěnggeus boga mantoe,
Rangga-Galěsong mantoena,
nja gagah sarta beuboedi.

283. Taroena Djaja ngoemaka:
„těhna ati aing těh kae leuwih njěri,"
„koemaha maněh těh sanggoep,"
„ngarangan Kangdjěng rama,"
„aing hajang ngandih djěněng djadi Ratoe!"
Galěsong hatoer: „ saemangga!"
„beurang-peuting kaering wani!"

284. Děn Rangga Galěsong mangkat,
hěnteu ngaeraes ěta mawa pangiring,
ngan mitoha djeung minantoe,
datangna teu tatanja,
taradjogan ka karaton, taelaej asoep,
Radja kapanggih keur lěnggah,
diamaek dibarak-barik.

285. Djeung Soeltan loempat ka Těgal,
hěnteu aja hidji mantri anae ngiring,

angkat bari goera-ginoe,
manoe Boepati Tégal,
kërsana téh éta Ratoe rék njalindoeng,
nanging kabawa kae éra,
ngalalosna beurang-peuting.

286. Ratoe geus dongkap ka adjal,
oerang Tégal gëhgër kaliwat saking,
sawara bëdoeg ngagoeroeh,
para-mantri pëpëkan,
sadajana para-istri kabéh kaempoel,
sadija badé njiraman,
Panghoeloe, Hadji djeung Këtib.

287. Sanggeus parantos njiraman,
dioelësan disalatkeun di masigit,
tidinja digotong taeloej,
geus dongkap ka padjaratan,
taeloej baé diasoepkeun ka djro kaeboer,
henteu lila parantosan,
sadajana pada moelih.

288. Katjap Radén Poena-Djaja,
ajeuna mah éta téh énggeus ngaganti,
énggeus djoemënëng Boepati,
kakasihna éta Saenan,
Madoeratna éta gagah liwat-langkoeng,
katjapkeun éta rakana,
ngaran pangéran Dipati.

289. Geus kojongeun djënëng Radja,
ka rajina manahna langkoeng sirik,
nanging abdi-abdi taloek,
seug njaoer ka adina:
„adi, kakang ajeuna boga pikatoer,"
„nëda karatonna rama!"
rajina ladjeung ngalahir:

290. „Perkawis lahiran raka,"
„kae kang raji éta téh prantos kaharti,"
„nangingna mawal kahataos,"
„réh beunang sad kaaela,"
„ari asalna ti rama beunang ngarêbaet,"
„sabab éta Kangdjêng rama,"
„ka kaeing hênteu ningali."

291. „Bawampas ngangkên poetra,"
„tah sakitoe nae matak kaeing téh njêri,"
„ajeuna aréh dipaendaet,"
„mawal kahatoeranan,"
„da kaeing gé saraewa kénéh nja pataet,"
„marahkeun tanah Mataram,"
„Kendjeung deui tatjan lami!"

292. Pangéran Adi ngamanah:
„kaema akal, sangkan nja beunang kae aing,"
„ajeuna mah rék ngadjaegdjaeg,"
„ka walanda Djakêtra,"
„Kaean Admiraal Develdéh anae didjaegdjaeg!"
gantjangna singgeus patêpang,
tatabéan taelaej tjalik.

293. Seug pangéran téh hataeraan:
„aéh taewan nae matak kaaela têpi,"
„ka taewan rék nêda taeloeng,"
„pangmêrangkeun éta,"
„Saeltan Madaeratna anae djadi Rataes,"
„djadi Radja di Mataram,"
„mangkena njanggakeun daewit!"

294. „Saeng satjatjah Mataram,"
„kapêngkêr mah tjatjahna gênêp-kêti,"
„gênêp-laksa, gênêp-réwae,"
„diitaeng deui paendjaelna,"
„gênêp-rataes rendjeung paendjael gênêp-paelaeh,

„sakitoe boeroekannana!"
tjik toean: „hodé tih teuing!"

295. Toean Admiraal njanggoepan,
toelaej baé harita ogé indit,
geus tëpi ka nae didjoegdjoeg,
tidinja toelaej pëpëta,
tata baris geus tata, toelaej dër nëmpoeh,
tjampoeh përang ramé pisan,
wantoening pada përdjoerit.

296. Pĕrangna geus lawas pisan,
geus raroeksak sakabéh abdi²,
meunang oemoer tiloe taoen,
djeung Soeltan Madoeratna,
geus katjëkël salirana seug dihoeroen,
ditjatjag diwalang-walang,
geus teu katjarita deui.

297. Pangiran geus djadi Soeltan,
ladjëng baé njaoer ka radèn Patih;
„Sindoeriëdja aing sanggoep,"
„majar oewang ka toean,"
„nanging mangsa ajeuna ngan leuwih éwoeh,"
„koe tina teu atjan aja,"
„saajeuna piker kami."

298. „Eta radja doewa-wëlas,"
„las gadikeun ka toean djindral van Vies,"
„sing meunang doewit sakitoe,"
„gënëp-këti rëjana,"
„maen geus meunang toelaej baé paké naoer,"
„koepati nae doewa-welas,"
„toelaej sërahkeun sakali.

XI Poepoeh Kinanti.

299. Eukeuma dipaké naaen,
noe daewa - wèlas baepati,
hidji nagara Saemèdang,
kadaeawana Paegêr - baemi,
katilae Imba - nagara,
kaopat nagri Tjikeungsing,

300. Kalima nagri Tjiandjaer,
kagênêp Karawang nagri,
kataedjaeh Parakan - moentjang,
dlapan Sandjaeng - poera nagri,
noe kasalapan Limbangan,
Kawasen sapoelaeh nagri.

301. Kasawèlas nagri Bandaeng,
Saekapoera tambah deui,
djadi djêdjêg daewa - wèlas,
noe digadé kae kaempêni,
éta kae Saenan Mangkaerat,
Maolana Sênapati.

302 Ingalaga dasêeh Abdael,
Abdaelrachman ja Sajidi,
Sajidi Panatagama,
agamana kangdjêng Nabi,
Maechammadin - nilmae - satap,
Salli - wasalima - ngalêhi.

303. Saenan Mangkaerat geus taetaeg,
geus nêpi ka tetis taelis,
énggeus dongkap ka adjalna,
ngan sakitae geus diparti,
digêntosan kae poetrana,
Saenan Emas noe ngaganti.

304. Soenan Emas djadi Ratoe,
toeloej ngalap hidji istri,
pangéran Poegĕr poetrana,
den Ajoe Lĕmbo kakasih,
saroewa toeroenan Radja,
geus lila rada kasisih,

305. Ramana ari geus kitoe,
manahna panas téh teuing,
rih ita ningali poetra,
didjadjaré dinjĕnjĕri,
pangéran Poegĕr saraja,
ka toean Djendraal Betawi.

306. Seug toeloej hatoeran aloes:
„noe matak kaoela nĕpi,"
„aendjoekeun ka Kangdjĕng Toean,"
„réhna kaoela langkoeng njĕri,"
„koe lampah Soeltan Mataram!"
koe Djendraal ĕnggeus kaharti.

307. „Mangi diboeang ka laoet,"
„atawa ka poelo Inggris,"
„kabéh" koema kĕrsa,"
„asal koering noe ngaganti,"
„réhna saroewa toeroenan,"
„sim koering kalangkoeng njĕri!"

308. Toean Djendraal ĕnggeus sanggoep:
„Pangéran, hadé téh teuing,"
„isoekan kaoela barangkat,"
„teu poerié meureun tĕpi,"
„djeung pangéran babarĕngan,"
„isoek oerang barĕng indit!"

309. Hĕnteu katjatoer di laoet,
tjarijoskeun ĕnggeus soemping,

gua langkap ke pelabuhan,
ang tampak kana sekotji,
terus landjut ke [illegible],
djaung Sultan alla gua papanggil.

xx. Gelatan tantang-tantang,
ladjing tinggih dua kaki,
kaina sela-sama,
minum lampahna tadi,
sanggoea kita ladjing dahan,
di hormat di paroti.

xxi. „Tuan Sultan kata maar,"
„baik sama-sama pergi,"
„saja maar ada pesta,"
„di kapal tapi sedikit!"
Sultan katanja: „terimanggar,"
„sedi kasta sitja ngiring!"

xxii. Aa langkap ke parahu,
di pesta kami tet tiang,
inum-inuman ke pegat,
djenivir djung anggur manis,
sopi sendjung anak djina,
sopi tjampur djung tikudi;

xxiii. Djina gua kala landjang,
tuan Djendral tet ngatakin:
„tapa, papal pakakamna,"
„pitang, tembak semdjang kedil!"
terus sapa tet mangpaalan,
pakakas tapi ma kai.

xxiv. Tinggoea kita Djendral ngomong:
„tuan Sultan sedah mati,"
„ma djadi radja gua aja,"
„tuan mah tinggoea diganti,"

„Pangéran Paegër maeraeh Taean,"
„njä-éta anoe ngaganti!"

315. Saenan Mas lajar di laaet,
ka Selong ka paelo Inggris,
geus kitae teu katjarita,
Paegër katjarita deui,
ajeuna geus djadi Radja,
hataer ka Djéndraal nae tadi:

316. „Barito éta paen daelaer,"
„ngagadé daewa-wlas Boepati,"
„ajeuna karëp kaaela,"
„taelaej lëpaskeun sakali!"
Djéndraal njaaer: „saekaer pisan,"
„bilang banjak trima-kasih!"

317. Ajeuna katjap di Galaeh,
waktaena kakaro saemping,
saroeaeh ti Padjadjaran,
këraana ngadamël baemi,
dingaranan Kaeta-pinggan,
didinja këraana linggih.

318. Padjoh kedael tanah Galaeh,
sarta sisina ti hilir,
éta nagara Tjilatjap,
éta téh keur waktae tadi,
ënja satéh los ka wétan,
péhna kabawa kae istri.

319. Nae djënëngan Adji Koeraeoet,
ari asalna disëlir,
kae Saenan Ratae Mataram,
kitae asalna téh tadi;
kalér-wétan wawatësan,
njä-éta bedjaeng-kosari.

320. Ti kaelon Goenoeng Galoenggoeng,
mapaj satoeroet Tjikoenir,
nĕraes ngidoel ka Tjiwoelan,
eta wawatesan tjai,
katjap Sangijang Pĕrmana,
doewa sadérék nae ngiring.

321. Soenan Tjihideung disĕboet,
sadérék nae hidji deui,
ngaran Maradja-oepama,
kadĕh djarĕnĕng Boepati,
masing² nagarana,
saénggeuna pantji².

322. Djĕnĕngna di tanah Galoeh,
sabab Padjadjaran leungit,
nagarana milae moestra,
paetra-paetoena teu tjitjing,
sakabeh pating salĕbar,
néjangan keur ĕnggon tjitjing.

323. Aja nae las ka Pandjaloe,
sawaréh nae ka Kawali,
toeloej ka Koeningan pisan,
masing² pada ngaengsi,
réja deui ting salĕbar,
nae teu asoep kana taelis.

324. Agamana nae laemakae,
teu ngoeraes agama nabi,
ngaranna agama boeda,
teu aja aksara hidji,
hĕnteu arab hĕnteu djawa,
boga aksara pribadi:

325. Eta adat boeda kitoe,
ménak saemaeonna kaering,

moen paih tara diraewang,
dilaraeng atawa tjandi,
tĕgĕsna dilaraeng tēja,
dipalidkeun kana tjai,

326. Eta babarana kitae,
babaran nae ngaran tjandi,
diteundeun na kakaijan,
nae gĕdé kaina milih,
atawa na batae datar,
eta nae djadi paranti.

327. Eta Sangijang di Galaeh,
kotjapkeun kagaengan poetri,
nja geulis nja kadé polah,
ngaran bedjaeng Radja-mantri,
tidinja kagaengan paetra,
tilae, nae sahidji istri.

328. Nae kotjap Prabae di Galaeh,
eta nae taeraen Boepati,
nae daewa teu ditjarita,
kotjapkeun rék njijeun baemi,
di Salawé nagarana,
ngabanding ka sisi tjai.

329. Gaewana anae diaĕbaet,
Tanaeang di Andjaeng nami,
tidinja kagaengan paetra,
sahidji sarta lalaki,
nae bakal njĕkĕl nagara,
ngaran Sangijang Dipati.

330. Kotjapkeun Prabae di Galaeh,
eta ari ditingali,
kawasna geus sĕpaeh pisan,
djadi Sangijang Dipati,

diangkat sang Prabae-maeda,
kitae keisa sama ngiiring.

331. Prabae-maeda nae ditjataer,
seng ngërsakeun njijeun baemi,
tempatna di Panaëkan,
djeung kagaengan telae istri,
Sanaerang djënëngannana,
kadaewa Mas Kërta-baemi.

332. Mas Rara-hideung katilae,
paetrana dïitaeng deui,
sapaeloeh ëta rëjana,
opat paetrana nae istri,
gënëp paetra pamëgëtna,
katjap Saenan Gaenaeng-Djati.

333. Eta ngërsakeun ngaraenaeg,
geus sadija pakir²,
reundjeung para walijaellah,
sakabéh nae badé ngiiring,
rék nalaekeun Prabae-taewa,
Prabae-maeda kitae deui.

334. Geus dongkap ka tanah Galaeh,
ampuak reundjeung para-² mantri,
Prabae-taewa, -maeda mapag,
barina maëk ka gaesti;
„kaela sëdja asaep islam,"
„ti lahir dongkap ka batin!"

335. Eta Sang Prabae di Galaeh,
sarta reundjeung para-mantri,
paetra-garwa djeung parëkan,
sadajana sarëng sami,
geus asaep agama islam,
taja nae kaliwat hidji.

336. Geus tetep agama Rasoel,
sang Praboe-moeda baepati,
nae dikotjapkeun paetrana,
hidji nae taeroen Baepati,
djenengan Imba-nagara,
éta nae djadi Baepati,

337. Abdi² keur rasimpoeng,
poenggawa djeung para-mantri,
geus poegoeh para-ambtenaar,
Pangkoelae, djaksa, papatih,
malah² para-bolod,
mangsa ajeuna geus ngarti.

338. Kotjap panembahan Ratoe,
Mataram ngaraoeag djarit,
rék nalaekeun ménak²,
sakabéh para-Baepati,
nae aja sabeulah girang,
nae daewa-wélas Baepati.

339. Kabéh ajeuna geus totaeh,
taja sahidji nae kari,
nae reja: „saemangga pisan,"
djisim abdi sédja ngiring,
ambtenaar, mantri djeung ménak,
saemawonna para-Baepati.

340. Kotjapkeun Dipati Galoeh,
kagoengan sahidji istri,
nami Géding-tjoekang-paraj,
kagoengan poetra lalaki,
Rahadén Pandji Arija,
raepana kasép téh teuing,

341. Keur asalna ti karaeham,
ita taeroenan Baepati,

meunang nji Saemĕdang-larang,
nae matak djadi kakasih,
keur ménak seug hadé polah,
adat sĕmoe reudjeung baedi.

342. Njeuna keur ngaeraes lakae,
adat nae djadi Boepati,
hĕnteu kaerang ngaeraes djalma,
djĕbael aja anae saemping,
piwarangan Kangdjĕng Saeltan,
pélé ngaeraes² nagari.

343. Galaeh teh didjijeun tilae,
Banagara djeung Tjiamis,
katilae nagri Oetama,
tjatjahna beuki saeutik,
ngan dlapan-rataes tinggalna,
dina sahidji Boepati.

344. Dein Pandji Boepati Galaeh,
kagaengan poetra laloki,
nae naeloejkeun padamĕlan,
ngaganti djadi Boepati,
djĕnĕngan dein Angganala,
garwaän ka nji Mas Boemi,

345. Saelaej meunang poetra tilae,
éta téh ti njai Boemi,
pamĕgĕt tilaewannana,
hidji nae djadi Boepati,
Rahaden Saeta di Nata,
éta ngalap garwa deui.

346. Ka nji Mas Bawat disĕhaet,
éta istri leuwih geulis,
tidinja gĕnĕp poetrana,
nae hidji djadi Boepati,

Dalem Kasaemah di Nata,
éta nae djadi Boepati.

347. Ajeuna taelaej ditjataer,
ngaraskeun kagaengan istri,
Rahadén Ratna Nagara,
pada taeroenan Boepati,
ladjeng kénging poetra opat,
pangbarĕpna éta istri.

348. Pamĕgĕtna anae tilae,
nae hidji djadi Boepati,
nami Kaesaemah Dinata,
djadi geus kadaewa kali,
garwana Maja Kaesaemah,
éta istri beunang milih.

349. Dalĕm téh teu awét aemaer,
nĕpi ka takdir jang widi,
taeraeg teu kagaengan poetra,
ngan aja saderék istri,
Rahadén Tjandra-Nagara,
kagaengan poetra lalaki,

350. Aja deui nae ditjataer,
nae ladjeng djadi Boepati,
poetra Dalĕm Wiragabaja,
pamĕgĕt ange sahidji,
ti radén Tjandra-Nagara,
éta nae djadi Boepati.

351. Réja anae sédjén ibae,
aja lima-wĕlas siki,
raendajna ka saréréja,
sakaer nae djadi pra-njai,
aja nae ka Pasir-pandjang,
ka Arijo Kalimanggis.

352. Ajuna anae kasèbaet,
paetra nae djadi Baepati,
Dalèm Kaesoemah di Nata,
èta tèh kagaengan istri,
ka rahadèn Boemi-Nata,
tidinja paetraän deui.

353. Kabèh paetrana diitaeng,
paetra pamègèt djeung istri,
kèjana tèh daewa-wèlas,
tina tilae ibae padmi,
hidji raden Nata-Pradja,
kadaewana anae istri.

354. Kakasih orji Radèn Ajoe,
katilaena istri deui,
djènèngan rahadèn Radja,
kaopat Djaemantèn-wingi,
dèn Nata Adikaesoemah,
èta nae djadi Baepati.

XII Poepoeh Dangdanggoela.

355. Kagènèpna èta paetra istri,
kakasihna dèn Tjandra-Nagara,
kataedjaeh nae djadi Lèbè,
Kijai Insan-djangkaeng,
kadalapan dèn Arsa-dipati,
salapan Pradja-Kaesaemah,
Kamaeda sapoelaeh,
sawèlas Sariwang-lana,
daewa-wèlas orji Maekadja anae istri,
taetaeg tjarita paetra.

356. Njarijoskeun nae djadi Boepati,
ènja-èta dèn Nata-Kaesaemah,

nanging éta hěnteu saé,
ngan meunang tiloe tahoen,
anoe matak éta teu lami,
réh aja pěrkarana,
djeung Toean réle tjampoeh,
margi ngalanggar parentah,
koe Toean téh dikěrsakeun ka Tjiamis,
nimbang kantéh djeung nila.

357. Tah sakitoe noe djadi nimiti,
margina téh éta hěnteu lila,
seug dilěpas tina Regent,
kotjap nji Radén Ajoe,
dianggo garwa koe radén Patih,
dén děmang Paraqoeda,
Papatih di Galoeh,
tidinja kagoengan poetra,
djeung paměgět eta poetrana ngan hidji,
dén Wira di Kaesaemah.

358. Radén Wira seug kagoengan istri,
ka nji Rětna den Mata-Kombala,
sami sataeroenan kénéh,
taeroenan Patih Galoeh,
hěnteu lila meunang besluit,
tjap tanda Toean Běsar,
geus djadi Toemenggoeng,
Radén Wira di Kaesaemah,
seug diangkat harita djadi Boepati,
paněda saréreja.

359. Toeloej kérsa ngalih ka Tjiamis,
Banagara harita ditinggal,
djadi tarikolot baé,
ajeuna noe ditjatoer,
para-poetra paměgět djeung istri,
anoe saibae heula,

minik nae sĕpah,
nji Ratna Panda-nagara,
seng ngaraji ĕta ka Tangĕdjung dipati,
Radin Adia Kusumah.

160 Rajina tĕh ĕta istri deui,
kabĕsihna dĕn Ayu Nagara,
nae masih sakĕlae kĕcil,
nae panĕgĕt aya tilae,
kari dĕuwa tĕtĕpi ditaka,
dĕn Rara di Kusumah,
katĕlae nae kangĕsae,
Radin Rĕmang Panajĕnda,
paka ĕta nae Ratna Pandĕa deui,
adi Nĕini Adĕnilah.

161 Radin Rama raudjĕng radin Kaut,
istri opat nae sĕdjĕn ibuna,
ayuna nae dipanijae,
anae katĕruman wahyae,
ngaladjĕngkeun djadi Bupati,
Tangĕdjung Adi-Kusumah,
Bupati di Galuh,
tidinja ditambal djĕtjal,
nagarana Pandjalae raudjĕng Kawali,
Djikaae djĕng djĕng dituhat Rentja.

162 Ayuna tĕh dipanijae deui,
poetra-poetra panĕgĕtna,
ĕta dipanijae kabĕh,
rajina poetra sapaatoeh,
pangaĕppatna ĕta nae istri,
radin Pandae-Nagara,
ĕta anae sĕpah,
anna ĕnggeus tidinja,
seng ngaraji ĕta ka Tangĕdjung dipati,
Aja Kusumah Diningrat.

363. Sanggeus kitoe andjeunna ngaraji,
nja radèn Angga di Koesoemah,
ajeuna gé kitoe kénéh,
radèn Wiria disěbaet,
radèn Adi Galaeh rajina deui,
radèn Widjaja-Koesoemah,
paetrana katoedjaeh,
dèn Koesoemah Diwidjaja,
ěnja-éta kasěbat rajina deui,
dèn Maha di Koesoemah.

364. Aja paetra anoe daewa deui,
anoe hěntee saibae-sarama,
nja-éta nae ditjarijos,
saréhna misah ibae,
nji Mas Rětna Komala-sari,
radèn Wira di Radja,
geus djěěljěg sapaelaeh,
ajeuna nae katjarita,
nae paměgět sarta nae djadi Baepati,
Arija Koesoemah di Ningrat.

365. Geus ngarsakeun ngamanah ka istri,
ladjěng njandak radèn Nata Ningrat,
pawarang ngan hidji baé,
paetra radèn Panghoeloe,
nanging aja tjatjadna hidji,
hěntee kagaengan paetra,
disěbaetkeun gabaeg,
handjakal kabina",
paetra" paměgět djeung paetra istri,
něnbé aja sawělas.

366. Pangsěpaehna paměgět sahidji,
kakasihna dèn Djaja-Nagara,
ajeuna keur ngalalakon,
aja di nagara bataen,

sukeur djadi Wadana district,
béjana hadé pisan,
sagalaning lakue,
ajána di district Madja,
katjarijos éta rajina nue istri,
raden Radja-Komala.

367. Geus dianggo garwa éta kue den Patih,
radén Anggakusumah djěnengna,
Patih di nagara Mangkon,
asalna ti Pandjalu,
katjap deui rajina istri,
radén Mustika-Ningrat,
éta anu pundjul,
banda leuwih ti takéna,
seug dianggo garwa kue Kangdjěng Dipati,
Surija Kusumah Dinata.

368. Raji éta istri hidji deui,
nu dianggo kue Patih Kuningan,
ajeuna nue djadi Regent,
nji Rětna Rama Ningrum,
istri bangkit sarta djeung radjin,
bisa ngawula ka rama,
asa moral ninue,
unue sadjadjar ngorana,
tjara éta tingkah polah hadé budi,
imut matak kaédanan.

Tamat.